

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Острозька академія”
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної
безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
**«Рада національної безпеки і оборони України в механізмі
забезпечення Президентом України національної безпеки та
обороноздатності держави»**

Виконала студентка II курсу, групи МНБ-21,
спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Панасюк Діана Миколаївна

Керівник – кандидат політичних наук, доцент
Мартинюк Роман Станіславович

Рецензент – кандидат юридичних наук, доцент
Ірха Юрій Богданович

Острог, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ: РОЛЬ ТА КОМПЕТЕНЦІЯ	9
1.1. Президент України як керівний і координаційний центр сектору безпеки і оборони держави	9
1.2. Компетенція Президента України у сфері національної безпеки і оборони України: функції та повноваження	18
 РОЗДІЛ 2. КОМПЕТЕНЦІЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	29
2.1. Функції та повноваження Ради національної безпеки і оборони України	29
2.2. Роль Ради національної безпеки і оборони України у реалізації компетенції Президента України у сфері національної безпеки і оборони України через систему органів виконавчої влади	40
 РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	50
 ВИСНОВКИ	76
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Рада національної безпеки і оборони України (далі – РНБО) є органом у системі національної безпеки та оборони України, що безпосередньо підпорядковується Президенту України. Вона відіграє визначальну роль у формуванні та реалізації політики, спрямованої на забезпечення безпеки держави та її обороноздатності, а також у визначенні стратегічних напрямків розвитку сектору безпеки. Як орган, що функціонує в межах повноважень Президента, РНБО забезпечує ефективну координацію між різними гілками влади та державними інститутами, залученими до підтримки національної безпеки.

У межах своїх повноважень РНБО здійснює аналіз та оцінку загроз національній безпеці, а також розробляє відповідні стратегії для їх подолання. Однією з основних функцій Ради є підготовка та подання Президентові України проєктів рішень, які стосуються питань національної безпеки, оборони, а також реагування на надзвичайні ситуації, які можуть загрожувати державному суверенітету чи територіальній цілісності України. Це дозволяє забезпечити оперативне реагування на будь-які зміни в зовнішньополітичній та внутрішній ситуації, що можуть вплинути на безпеку держави.

РНБО не лише здійснює моніторинг та контроль за виконанням рішень, що приймаються на найвищому рівні, а й координує діяльність силових структур, таких як: Міністерство оборони, Служба безпеки України, Національна поліція, а також інші державні органи, що мають відношення до національної безпеки. Такий механізм дозволяє забезпечити ефективну взаємодію між різними підрозділами державного апарату та визначити можливі наслідки шляхи вирішення.

Згідно з Конституцією України та Законом України «Про національну безпеку України», РНБО виступає як важливий інструмент у

руках Президента для формування стратегічних напрямків у сфері оборони та безпеки. РНБО забезпечує узгодженість дій між органами влади, що відповідають за різні аспекти національної безпеки, від зовнішньої політики до внутрішніх справ. Важливою складовою цієї роботи є оперативне прийняття рішень у разі загрози національній безпеці, що дозволяє державі швидко реагувати на зміни ситуації та ефективно її нейтралізувати.

Мета роботи полягає в аналізі, ролі РНБО у механізмі реалізації функцій та повноважень президента України у сфері національної безпеки і оборони.

Після визначення мети були поставлені такі **дослідницькі завдання**:

- Дослідити роль Президента України як керівного і координаційного центру сектору безпеки і оборони держави;
- Розкрити компетенцію (функції і повноваження) Президента України у сфері національної безпеки і оборони України;
- Проаналізувати функції та повноваження Ради національної безпеки і оборони України;
- Визначити роль Ради національної безпеки і оборони України у реалізації компетенції Президента України у сфері національної безпеки і оборони України через систему органів виконавчої влади;
- Встановити актуальні проблеми конституційного статусу РНБО та можливі шляхи їх вирішення.

Об’єкт дослідження — суб’єкти сектору безпеки і оборони.

Предметом дослідження є роль і місце Ради національної безпеки і оборони України у механізмі реалізації функцій і повноважень Президента України у сфері національної безпеки і оборони.

Джерельна база дослідження. Науковий інтерес до проблеми функціонування РНБО та взаємозв’язку з повноваженнями Президента України відображено в низці праць. Зокрема, В. Антонов і Ю. Шемшученко у своїй монографії (“Конституційно-правові засади

національної безпеки України”) розглядають фундаментальні правові основи формування системи безпеки. І. Омелько у роботі (“Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки й оборони України”) висвітлює питання правового статусу РНБО як ключового координаційного органу.

А. Бабич (“Місце Ради національної безпеки й оборони України у системі державного управління національною безпекою”) аналізує специфіку взаємодії РНБО з іншими суб’єктами у системі державного управління. Особливу увагу реалізації повноважень Президента України в цій сфері приділяє Р. Мартинюк (“Проблемні аспекти реалізації функції Президента України із забезпечення національної безпеки і оборони України”), який акцентує на складностях ухвалення рішень у кризових умовах. Конституційні та міжнародні підходи до ролі Президента України у системі безпеки досліджує С. Пархоменко (“Посилення інституційної спроможності Президента України у сфері національної безпеки і оборони у світлі зарубіжних моделей державного управління національною безпекою”).

Актуальні питання повноважень Президента України в умовах воєнного стану висвітлює О. Парубій (“Повноваження Президента України у сфері виконавчої влади: окремі аспекти зумовлені воєнним станом”), зосереджуючи увагу на змінах у межах його виконавчої функції в період військової агресії. Також цінним є внесок О. Овчара (“Інститут президента в умовах воєнного стану”), де аналізується взаємодія Президента з органами сектору безпеки.

До кола актуальних джерел також належать праці С. Білоуса та Л. Самойленко (“Інноваційні підходи до забезпечення національної безпеки”), Я. Артёмова (“СБУ та РНБО як базові суб’єкти національної безпеки України”), а також В. Цоклана (“Структура Ради національної безпеки і оборони України як елемент її конституційно-правового статусу”). Значне аналітичне навантаження несе також дослідження К. Кисильової

(“Організаційно-правова основа діяльності Ради національної безпеки і оборони України”), яке систематизує організаційні аспекти роботи Ради.

Практичні аспекти правового регулювання РНБО в умовах воєнного стану проаналізовані в роботах А. Дашковської (“Правове регулювання адміністративно-правового статусу РНБО в умовах воєнного стану; Поняття та структура адміністративно-правового статусу РНБО”).

Законодавчу базу, яка формує правові основи діяльності РНБО, становлять, зокрема, Закон України "Про Раду національної безпеки і оборони України", Конституція України, а також Закон "Про правовий режим воєнного стану", що визначає повноваження органів влади у період особливого правового режиму. Попри значну кількість наукових досліджень, тема діяльності РНБО в умовах воєнного стану залишається недостатньо вивченою, що вимагає подальшого глибокого дослідження та розробки нових підходів до її аналізу та удосконалення.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження, пов’язаної з аналізом ролі Ради національної безпеки і оборони України в механізмі забезпечення національної безпеки, обороноздатності держави та реалізації повноважень Президента України, було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціалізованих методів.

Зокрема, методи аналізу та синтезу використовувалися для вивчення функцій і повноважень РНБО як ключового елементу системи національної безпеки. Порівняльно-правовий метод надав змогу проаналізувати особливості правового статусу РНБО в зіставленні з іншими органами державної влади, що діють у сфері безпеки та оборони.

Юридико-догматичний метод був застосований для дослідження нормативно-правової бази, що регламентує діяльність РНБО, зокрема положень Конституції України, Законів України «Про Раду національної безпеки і оборони України» та інших актів.

Особливу увагу було приділено структурно-функціональному аналізу, що дав змогу дослідити механізми координації між РНБО,

Президентом України як її очільником, та іншими державними інституціями. Це дозволило глибше зрозуміти місце РНБО в механізмі забезпечення реалізації конституційних повноважень Президента України у сфері національної безпеки та оборони.

Крім того, використовувалися методи узагальнення та інтерпретації, які сприяли формулюванню обґрунтованих висновків і рекомендацій щодо вдосконалення організації та функціонування РНБО в умовах сучасних викликів безпеці.

Структура й обсяг дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що сукупно охоплюють чотири підрозділи, висновків, переліку використаних джерел.

Структуру основної частини дослідження утворюють три розділи. У розділі 1 “Президент України у сфері національної безпеки і оборони України: роль та компетенція” проаналізовано роль Президента України як керівного і координаційного центру сектору безпеки і оборони держави (підрозділ 1.1.), досліджено компетенцію Президента України у сфері національної безпеки і оборони України: функції та повноваження (підрозділ 1.2.).

У розділі 2 “Компетенція Ради національної безпеки і оборони України” дано загальну характеристику функціям та повноваженням Ради національної безпеки і оборони України (підрозділ 2.1.), досліджено роль Ради національної безпеки і оборони України у реалізації компетенції Президента України у сфері національної безпеки і оборони України через систему органів виконавчої влади (підрозділ 2.2.)

У розділі 3 розглянуто актуальні проблеми конституційного статусу Ради національної безпеки і оборони України та можливі шляхи їх вирішення.

У загальних висновках сформульовано підсумкові результати дослідження.

Загальний обсяг роботи – 87 сторінок, з них основної частини – 72 сторінки. Перелік використаних джерел складає 77 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ: РОЛЬ ТА КОМПЕТЕНЦІЯ

1.1. Президент України як керівний і координаційний центр сектору безпеки і оборони держави

Президент – це глава держави, який виступає символом єдності нації та гарантом Конституції, прав і свобод громадян [13, с. 119]. Особливістю посади Президента України є її універсальність та поєднання різноманітних функцій у межах одного статусу. В Україні Президент виконує функції верховного представника держави на міжнародній арені, забезпечує стабільність і безперервність державної влади, а також здійснює керівництво у ключових сферах, таких як: національна безпека, оборона та зовнішня політика.

Роль Президента як Верховного Головнокомандувача залежить від форми правління, яка склалася в державі – парламентської чи президентської республіки [16, с. 195]. Вказана особливість визначає баланс повноважень між різними гілками влади у сферах національної безпеки та оборони. Вибір моделі управління ґрунтується переважно на історичних традиціях і політичних реаліях конкретної країни, а не на прямому копіюванні успішного досвіду інших держав [28, с. 22]. Такий підхід дозволяє враховувати унікальні особливості державного устрою, що є важливим для ефективного функціонування системи військового управління.

В Україні обрання на цю посаду автоматично наділяє Президента не лише політичними, але й військовими повноваженнями, зокрема статусом Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Це положення, закріплене в ч. 1 ст. 106 Конституції України [30], підкреслює центральну

роль Президента у забезпеченні обороноздатності країни та стратегічного керівництва у сфері безпеки. В умовах сучасних викликів і загроз ця роль стає особливо важливою, оскільки від ефективності прийняття рішень на найвищому рівні залежить захист суверенітету, територіальної цілісності та незалежності країни.

Попри закріплений у Конституції курс на інтеграцію до євроатлантичного простору та прагнення адаптувати принципи й стандарти НАТО, Україна залишається парламентсько-президентською республікою, яка має власний унікальний історичний шлях і напрацьований досвід державного управління. Реалізація реформ у сфері управління сектором безпеки та оборони повинна враховувати як специфіку внутрішньополітичного розвитку країни, так і сучасні виклики, пов'язані з воєнно-політичною ситуацією [36, с. 124]. На нашу думку, такий підхід забезпечить гармонійне поєднання національних традицій із міжнародними стандартами, що є критично важливим для посилення обороноздатності держави.

Президент України як Верховний Головнокомандувач виконує стратегічну функцію не лише в умовах стабільності, але й під час надзвичайних ситуацій, таких як загроза державному суверенітету чи територіальній цілісності [19]. Саме в такі моменти реалізується його конституційне право приймати рішення, що мають виняткове значення для захисту держави. Введення воєнного стану є одним із найважливіших механізмів, який дозволяє оперативно реагувати на зовнішню агресію або внутрішні загрози.

Інститут воєнного стану, закріплений у законодавстві України, передбачає чіткий порядок дій для забезпечення національної безпеки. Роль Президента в цьому процесі є визначальною, адже саме він ініціює введення такого режиму, ґрунтуючись на аналізі поточної ситуації та консультаціях із відповідними органами [31, с. 54]. Рішення про введення воєнного стану має стратегічний характер, оскільки воно впливає на всі

сфери суспільного життя: від організації оборонних заходів до обмеження певних прав і свобод громадян задля забезпечення безпеки. Такий правовий механізм демонструє, як особистість Президента поєднує політичну відповідальність із військовим лідерством у періоди найвищої напруги.

Для розуміння основних аспектів, які Президент України повинен врахувати у своєму указі про введення воєнного стану, необхідно звернутися до положень статті 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [63]. Указ має бути чітко обґрунтованим, із зазначенням конкретних причин і обставин, що потребують впровадження такого режиму. Президент повинен визначити межі територій, на які поширюється дія воєнного стану, а також зазначити точний час його початку та строк дії. Це дозволяє забезпечити правову визначеність та зрозумілість для всіх суб'єктів, яких стосуються обмеження.

Окремим елементом указу є завдання суб'єктам забезпечення цивільного захисту. Президент зобов'язаний передбачити приведення єдиної державної системи цивільного захисту, а також її функціональних і територіальних підсистем у стан готовності до виконання завдань в умовах особливого періоду. Такий підхід спрямований на забезпечення координації між різними рівнями управління та запобігання можливим кризовим ситуаціям.

Указ також має містити вичерпний перелік конституційних прав і свобод громадян, які тимчасово обмежуються у зв'язку із введенням воєнного стану. Обмеження мають бути чітко визначеними, із зазначенням строку їхньої дії. Аналогічно слід вказати перелік тимчасових обмежень прав і законних інтересів юридичних осіб, що дозволяє уникнути правової невизначеності та сприяє забезпеченню балансу між інтересами безпеки та захистом прав суб'єктів [3, с. 91].

Після оформлення указу відповідно до вимог законодавства він подається на розгляд Верховної Ради України. Законодавчий орган

зобов'язаний зібратися у дводенний строк для розгляду питання щодо введення воєнного стану. Це забезпечує оперативність ухвалення рішень та врахування позиції представницького органу влади. Під час розгляду Верховна Рада оцінює обґрунтованість і законність указу, а також відповідність його змісту чинному законодавству. У разі затвердження указу парламентом він офіційно оприлюднюється разом із законом, який підтверджує його чинність. Таке оприлюднення є важливим етапом, адже забезпечує поінформованість громадян та юридичних осіб про впроваджені заходи.

Закон і указ Президента набувають чинності одночасно, що дозволяє негайно розпочати реалізацію заходів, передбачених режимом воєнного стану. Це забезпечує своєчасну мобілізацію ресурсів та координацію дій між органами державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання. Важливим аспектом є те, що указ Президента про введення воєнного стану повинен враховувати всі юридичні та процедурні вимоги, аби уникнути можливих суперечностей чи порушень правового режиму. Це стосується як підготовки тексту указу, так і його затвердження та оприлюднення [20, с. 96].

Введення воєнного стану – це складний і відповідальний процес, який вимагає дотримання всіх законодавчих норм. Чітке визначення завдань, обмежень і процедур дозволяє забезпечити ефективність цього режиму та його відповідність принципам верховенства права. В Україні тема воєнного стану набула особливої актуальності після початку широкомасштабної агресії російської федерації 24 лютого 2022 року [23, с. 200]. Незважаючи на попередні випадки територіальних конфліктів, таких як: суперечки з Румунією щодо острова Зміїний у 1995 році, інцидент з Тузлою у 2003 році та анексія Криму і частин Донецької і Луганської областей у 2014 році, питання правового регулювання воєнного стану залишалося недостатньо розробленим.

Після введення воєнного стану Президент України, як Верховний Головнокомандувач, здійснив один із ключових кроків для забезпечення ефективного управління оборонними процесами – створив Ставку Верховного Головнокомандувача. Цей орган є вищим стратегічним центром, який координує діяльність усіх силових структур, органів державної влади та військових формувань у період воєнного стану. Основною метою Ставки є забезпечення оперативного прийняття рішень, які стосуються як стратегічних, так і тактичних аспектів оборони держави.

Ставка Верховного Головнокомандувача стала ключовим елементом у системі управління під час воєнного стану, об'єднавши зусилля військових, правоохоронних органів та урядових структур. До її складу входять: представники керівництва Збройних Сил України, Міністерства оборони, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, а також інших органів, залучених до забезпечення обороноздатності країни. Завдяки цьому забезпечується міжвідомча взаємодія, що є критично важливим для успішного реагування на виклики та загрози, які виникають у період воєнного стану [66].

Керуючи роботою Ставки, Президент виконує роль не лише політичного лідера, а й головного координатора, відповідального за стратегічне планування, мобілізацію ресурсів та ухвалення рішень, які мають вирішальне значення для захисту держави. Ключовим аспектом діяльності Президента в секторі безпеки і оборони є стратегічне планування та координація роботи всіх державних інституцій, залучених до цієї сфери.

Президент здійснює керівництво РНБО, яка є головним органом для формування та реалізації політики у сфері безпеки. Саме через механізми РНБО Президент забезпечує взаємодію між силовими структурами, органами виконавчої влади та іншими суб'єктами, що відповідають за оборону. Сектор безпеки та оборони є основою національної безпеки країни, його завдання полягають у забезпеченні належного реагування на

загрози та забезпеченні стабільності в умовах непередбачуваних ситуацій [6, с. 403].

Формування цього сектору передбачає оптимальне використання наявних ресурсів і можливостей для ефективного захисту держави. Одним із головних стратегічних завдань є відновлення територіальної цілісності України та захист демократичних інститутів, зокрема через реінтеграцію тимчасово окупованих територій після їх звільнення. Силами оборони є Збройні Сили України та інші військові формування, оснащені сучасним озброєнням і технікою, що мають забезпечувати безпеку країни у будь-яких умовах, зокрема під час воєнного стану.

Для ефективної роботи сектору безпеки необхідно не лише підтримувати високий рівень готовності сил оборони, а й постійно удосконалювати систему військового управління, мобілізаційної підготовки та наукових досліджень у сфері національної безпеки. Реформа сил оборони має на меті створення боєздатних підрозділів Збройних Сил України та інших військових формувань, орієнтуючись на якісні характеристики. Окрім цього, важливим завданням є створення потужного резерву, удосконалення територіальної оборони та поглиблення співпраці з міжнародними партнерами, зокрема з НАТО та ЄС, для забезпечення незалежності від старого військового озброєння [10].

РНБО є важливим інструментом для координації дій державних органів у сфері безпеки та оборони. Вона виконує функції, пов'язані з внесенням пропозицій щодо внутрішньої і зовнішньої політики, а також здійсненням контролю за діяльністю органів виконавчої влади. У цьому контексті РНБО є основним органом, який дозволяє Президенту України, як Верховному Головнокомандувачу, ефективно управляти національною безпекою та обороною.

Згідно з пунктом 8 частини 1 статті 1 Закону України «Про національну безпеку», комплексний огляд сектору безпеки і оборони є процедурою, що передбачає оцінку стану та готовності складових сектору

безпеки і оборони до виконання завдань за призначенням [60]. Цей огляд проводиться з метою визначення рівня ефективності діяльності органів, що входять до цього сектору, та виявлення недоліків, які потребують коригування. За результатами огляду розробляються та коригуються концептуальні документи розвитку сектору безпеки і оборони, а також визначаються заходи, спрямовані на досягнення необхідних спроможностей для виконання завдань у поточних і прогнозованих умовах безпекового середовища.

Від того, наскільки якісно та об'єктивно буде проведено цей огляд, залежить подальша робота з усунення виявлених недоліків у системі, впровадження новітніх практик і технологій, а також реформування сектору. Це дозволить ефективно виконувати завдання сектору безпеки і оборони, формувати стратегію розвитку та планувати заходи для відбиття можливих загроз.

Сектор безпеки і оборони України складається з численних державних органів, кожен з яких має свою специфіку і функції. Для ефективного виконання своїх завдань ці органи повинні тісно співпрацювати між собою, а також з іншими державними інститутами, що не входять до цього переліку. У процесі функціонування сектору безпеки і оборони важливими універсальними завданнями є дотримання принципів верховенства права, патріотизму, компетентності та департизації. Це забезпечує не лише ефективну роботу органів сектору, але й сприяє його реформуванню та розвитку, що має відбуватися відповідно до принципів демократичного цивільного контролю [69, с. 71].

Крім того, важливим є підвищення рівня координації та взаємодії між органами сектору безпеки і оборони, формування уніфікованої системи логістичного забезпечення, здатної централізовано здійснювати управління ресурсами, що необхідні для ефективного функціонування сектору в умовах оперативного застосування військ та сил.

Одним з пріоритетних завдань є створення національної системи кібербезпеки, що є важливим елементом для забезпечення стійкості сектору до сучасних викликів, таких як кіберзагрози. Крім того, необхідно здійснити професіоналізацію сил оборони та створення необхідного військового резерву для забезпечення ефективної оборони держави в умовах кризових ситуацій.

Важливим аспектом є також зміцнення правоохоронної діяльності, зокрема в рамках Міністерства внутрішніх справ України, підвищення рівня довіри громадян до правоохоронних органів і забезпечення їх ефективної взаємодії з іншими державними органами. Для цього потрібно удосконалювати систему надання адміністративних послуг, ефективно контролювати міграційні процеси, боротися з нелегальною міграцією та сприяти запровадженню безвізового режиму з Європейським Союзом [5, с. 12].

Іншим важливим завданням є зміцнення взаємодії з партнерами, зокрема з державами-членами НАТО, що дозволить підвищити спроможності сектору безпеки і оборони України. У цьому контексті необхідно також підвищити спроможності Національної гвардії України для виконання завдань, пов'язаних з підтриманням громадської безпеки, охороною критичної інфраструктури та участю в охороні державного кордону. Важливим є удосконалення системи планування та управління силами безпеки і оборони під час ліквідації актуальних загроз, а також створення єдиної системи ситуаційних центрів для забезпечення ефективної координації між державними органами.

Згідно з положеннями Закону, також необхідно забезпечити ефективне функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, що має відповідати європейським стандартам [60]. Власне це включає в себе вдосконалення державного управління та керівництва сектором безпеки і оборони, зокрема в частині забезпечення інформаційної та кібербезпеки, захисту інформаційних ресурсів та безпеки даних. Усі

перелічені заходи сприяють зміцненню національної безпеки та оборони, а також підвищенню ефективності реагування на зовнішні та внутрішні загрози.

Важливим інструментом впливу Президента на сектор безпеки є його право видавати укази, які мають обов'язкову силу для виконання. Такі укази часто стосуються мобілізаційної підготовки, впровадження санкцій, посилення обороноздатності країни та реагування на надзвичайні ситуації. Укази Президента мають стратегічне значення, адже вони забезпечують оперативне реагування на зовнішні й внутрішні загрози.

Президент також представляє Україну на міжнародній арені у питаннях безпеки та оборони. Його дипломатична діяльність спрямована на укладення угод про військову співпрацю, залучення міжнародної підтримки, отримання військової допомоги та посилення оборонного потенціалу країни. Завдяки цьому Україна зміцнює свої позиції в глобальній системі безпеки та отримує необхідні ресурси для протистояння агресії.

Окремо варто зазначити роль Президента у формуванні оборонного бюджету та контролі за його реалізацією. Він бере участь у визначенні пріоритетів фінансування, які мають забезпечити ефективне функціонування сектору безпеки. Контроль Президента гарантує, що ресурси використовуються раціонально і відповідають стратегічним завданням держави [77, с. 134].

Окрім того, Президент здійснює кадрову політику в секторі безпеки і оборони. Призначення керівників силових структур, таких як: Міністр оборони України, начальник Генерального штабу, Голова Служби безпеки України, є його прерогативою. Власне це дозволяє забезпечити професійність, лояльність та ефективність у керівництві ключовими інституціями безпеки.

Президент також відіграє провідну роль у розробці й затвердженні стратегічних документів, таких як: Стратегія національної безпеки, Воєнна

доктрина та інші. Перелічені документи визначають довгострокові цілі та пріоритети у сфері безпеки, а також формують основу для діяльності всіх відповідних органів.

Не менш значущим є забезпечення Президентом громадського контролю за сектором безпеки і оборони. Він відповідає перед народом за ефективність цієї сфери, що вимагає прозорості у прийнятті рішень та звітуванні про їх реалізацію. У цьому контексті Президент відіграє роль гаранта демократичних принципів у функціонуванні силових структур [50, с. 61].

В умовах військової агресії Президент є ключовою фігурою, яка визначає стратегію оборони та координує діяльність Збройних Сил. Його рішення щодо введення воєнного стану, мобілізації та інших заходів оборонного характеру забезпечують оперативність реагування на кризові ситуації.

Таким чином, Президент України є центральною фігурою у системі національної безпеки та оборони. Його повноваження, відповідальність і діяльність охоплюють стратегічне планування, координацію державних інституцій, міжнародну співпрацю та громадський контроль. У сучасних умовах ця роль набуває особливої ваги, адже забезпечення безпеки держави є одним із ключових завдань, від виконання якого залежить майбутнє України.

1.2. Компетенція Президента України у сфері національної безпеки і оборони України: функції та повноваження

Президент України має значний управлінський вплив на систему військового управління та її функціонування. Згідно з ч. 2 ст. 7 Закону України «Про Збройні Сили України» [57], Президент, як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, здійснює керівництво Збройними Силами в межах, визначених Конституцією України. Це дає

йому право приймати стратегічні рішення, що стосуються обороноздатності держави, організації військової діяльності та взаємодії між різними суб'єктами сектору безпеки.

Зокрема, в разі необхідності, Президент може ініціювати введення надзвичайного стану або оголошення зон надзвичайної екологічної ситуації, що дозволяє органам військового управління здійснювати призов військовозобов'язаних на спеціальні збори. Це передбачено ч. 8 ст. 29 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [55], що дає можливість призивати громадян на службу для виконання конкретних завдань у разі виникнення загроз державній безпеці. Такі рішення мають юридичну силу та вимагають координації дій усіх структур, що відповідають за безпеку та оборону країни.

Таким чином, Президент фактично очолює систему військового управління, маючи не лише роль керівника, а й організатора та координатора діяльності всіх силових структур, що займаються забезпеченням оборони. Його повноваження дають йому змогу здійснювати ефективне управління та визначати пріоритети для сектору безпеки та оборони країни, що є важливим елементом для забезпечення стабільності та захисту держави в умовах зовнішніх та внутрішніх загроз.

Президент України наділений широкими конституційними повноваженнями в сфері оборони та безпеки, зокрема щодо призначення та звільнення з посад вищого командування Збройних Сил України та інших військових формувань. Згідно з Конституцією України, він має право призначати на посади вищих військових посадовців, таких як командувачі видами Збройних Сил, а також присвоювати їм вищі військові звання [30].

Однак, варто зазначити, що присвоєння військових звань та призначення на посади військовослужбовців, які не належать до вищого командування, здійснюється виключно суб'єктами військового управління, зокрема Міністром оборони України. Це регламентується положеннями

законодавства, що визначають компетенцію органів військового управління, таких як Міністерство оборони України.

Згідно з частиною 1 статті 6 Закону України «Про оборону України» [61], військові посади (штатні посади, що підлягають заміщенню військовослужбовцями) й відповідні їм військові звання передбачаються у штатному розписі військових частин, кораблів, органів військового управління, установ, організацій, вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів. Це означає, що на основі цієї статті визначається структура військових посад, на які можуть бути призначені військовослужбовці, а також встановлюються відповідні звання для кожної посади.

Згідно з абзацом 2 пункту 32 Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України, затвердженого Указом Президента від 7 листопада 2001 року № 1053/2001 [51], призначення на посади таких високопосадовців, як: керівники Міністерства оборони України, начальник Генерального штабу Збройних Сил України, командувачі видами Збройних Сил України, командувачі військ оперативних командувань, здійснюється Президентом України за поданням Міністра оборони України. Це підкреслює важливість ролі Президента в управлінні оборонною сферою, зокрема в питаннях призначення ключових фігур, що здійснюють керівництво та організацію оборонної діяльності країни.

Президент України, як Верховний Головнокомандувач Збройними Силами України, має важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування військових сил держави. Згідно з частиною 2 статті 6 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [55], Президент затверджує перелік посад, які мають заміщувати вищі офіцери. Це дає йому можливість здійснювати контроль за професійним рівнем та управлінням військовими формуваннями, а також підтримувати належний баланс у кадровій політиці. Додатково, відповідно до частини 10 цієї ж

статті, Президент має право відряджати військовослужбовців до державних органів, підприємств, установ і навчальних закладів для виконання завдань у сфері оборони та безпеки, при цьому затверджуючи перелік посад, що заміщуються військовими в таких установах [55].

Крім того, відповідно до пункту 20 Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу Збройних Сил України, присвоєння військових звань вищого офіцерського складу (генерал-майор, генерал-лейтенант, генерал-полковник, генерал армії України) здійснюється Президентом за поданням міністра оборони України [51]. Це підкреслює роль Президента як ключового органу, що визначає військову ієрархію та керівництво у Збройних Силах України. Крім того, згідно з абзацом 4 пункту 25 того ж Положення, саме Президент визначає порядок присвоєння військових звань вищого офіцерського складу, що є важливою частиною військової політики країни [51].

Президент України також має значні повноваження в управлінні питаннями призову на строкову військову службу та звільнення з неї, що є важливою складовою його ролі в організації національної оборони. Згідно з частиною 6 статті 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [55], строки проведення призову громадян України на строкову військову службу визначаються Указом Президента України. Цей указ, відповідно до законодавства, повинен бути опублікований у засобах масової інформації не пізніше ніж за місяць до завершення року, що передує року призову.

Винятком є випадки призову в особливий період, коли Указ Президента публікується не пізніше, ніж за місяць до початку проведення призову. Такий механізм забезпечує чітке планування та підготовку до призову, даючи громадянам можливість своєчасно підготуватися до виконання військового обов'язку. Відповідно до частини 2 статті 26 цього ж Закону, військовослужбовці строкової військової служби звільняються зі служби у зв'язку із закінченням встановлених строків військової служби в

строки, визначені Указом Президента України [55]. Це гарантує, що звільнення військовослужбовців відбувається в чітко регламентовані строки, що дозволяє забезпечити стабільність у військових підрозділах та планування кадрових змін.

Згідно з частиною 4 цієї ж статті, військовослужбовці, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації в особливий період, звільняються з військової служби під час дії особливого періоду (за винятком періоду дії воєнного стану) також у строки, визначені Указом Президента України [55]. Власне це дозволяє керівництву держави оперативно реагувати на зміну обставин, забезпечуючи ефективне управління військовими силами під час мобілізаційних заходів.

Повноваження Президента України в сфері організації військової служби не обмежуються лише питаннями призову та звільнення. Зокрема, частина 8 статті 26 Закону «Про військовий обов'язок і військову службу» [55] надає Президенту право затримувати військовослужбовців строкової військової служби та осіб офіцерського складу, які вислужили встановлені строки, на строк до 6 місяців у разі необхідності. Це дозволяє забезпечити стабільність у військових підрозділах та підтримувати боєздатність Збройних Сил України в умовах підвищених загроз чи мобілізаційної необхідності. Таке рішення може бути прийнято на підставі відповідного Указу Президента, що дає можливість гнучко реагувати на зміни в оборонній ситуації та вимоги військової служби.

Президент України має значні повноваження у сфері нормотворчості, що стосуються організації та функціонування суб'єктів військового управління, що є важливою складовою його діяльності в контексті забезпечення національної безпеки та оборони держави. Відповідно до частини 3 статті 106 Конституції України, Президент має право видавати укази та розпорядження, які є обов'язковими для виконання на території країни, на підставі та на виконання Конституції і законів України [30].

Таке право дозволяє Президенту безпосередньо впливати на формування і реалізацію політики в сфері оборони, визначаючи ключові напрями діяльності військових і силових структур, а також забезпечуючи їх належне функціонування в умовах сучасних викликів. Така норма надає Президенту важливий інструмент для оперативного реагування на зміни в обстановці та забезпечення стабільності в державі через прийняття обов'язкових до виконання нормативних актів.

Згідно з частиною 4 статті 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [55], порядок проходження військової служби, а також права і обов'язки військовослужбовців визначаються цим Законом та іншими нормативно-правовими актами, що затверджуються Президентом України. Це надає Президенту право встановлювати основні вимоги до проходження служби, а також забезпечувати відповідність законодавчих актів з реальними потребами оборонної системи країни.

Укази та розпорядження Президента в цій сфері забезпечують правову основу для організації військової служби, визначаючи її правила і процедури, що є важливими для ефективної роботи Збройних Сил України та інших військових формувань. Таким чином, Президент, як глава держави, має важливу роль у формуванні правового поля, яке регулює військову службу в Україні.

Крім того, частина 9 статті 2 цього ж Закону визначає, що громадяни України можуть добровільно проходити службу у військовому резерві Збройних Сил України або інших військових формуваннях [55]. Порядок відбору, прийняття на службу в резерв, строки, умови та порядок її проходження, а також підстави і порядок звільнення зі служби визначаються цим Законом та відповідними положеннями, які затверджуються Президентом України. Це забезпечує ефективне управління військовим резервом, що є важливим елементом для підтримки боєздатності Збройних Сил України та забезпечення готовності до виконання завдань у разі потреби. Таким чином, Президент має право

регулювати цей процес через нормативно-правові акти, що дозволяють забезпечити високий рівень підготовки та мобільності військових резервістів.

Станом на сьогодні в межах чинного військово-службового законодавства діють різноманітні положення, що регулюють проходження військової служби в Україні. Зокрема, це Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України, Положення про проходження військової служби солдатами (матросами), сержантами та старшинами Збройних Сил України, а також Положення про проходження військової служби курсантами вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів [46, с. 197].

Всі зазначені положення є результатом нормотворчої діяльності Президента, який затверджує відповідні документи, що визначають порядок проходження служби для різних категорій військовослужбовців. Такі акти мають вирішальне значення для забезпечення належного функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань, оскільки вони встановлюють чіткі правила і вимоги до служби в армії, що сприяють підвищенню ефективності обороноздатності держави.

Окрім того, існують Положення про проходження строкової військової служби солдатами і матросами, сержантами і старшинами Служби безпеки України, а також Положення про проходження військової служби за контрактом курсантами вищих військових навчальних закладів Служби безпеки України. Ці нормативно-правові акти також затверджуються Президентом України і регулюють порядок проходження служби в інших військових формуваннях, що є важливими для забезпечення національної безпеки та захисту інтересів держави [38, с. 143]. Всі ці положення створюють єдину правову основу для організації військової служби в Україні, що дозволяє ефективно управляти людськими ресурсами в секторі безпеки та оборони.

Повноваження Президента України, закріплені в Конституції та інших нормативно-правових актах, надають йому значну роль у кадровій політиці в системі військового управління, що є невід'ємною частиною сектору безпеки та оборони країни. Згідно з п. п. 1 і 17 ч. 1 ст. 106 Основного Закону України, Президент має право здійснювати стратегічне керівництво в галузі національної безпеки та оборони, що дозволяє йому впливати на всю систему військового управління та забезпечувати ефективну координацію всіх суб'єктів, залучених до оборонної діяльності [30].

Сучасне безпекове законодавство докладно регламентує ці повноваження, підкреслюючи їх важливість для стабільності та розвитку української державності в умовах нових викликів. Водночас, відповідно до ст. 6 Закону України «Про оборону України», Президент, як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, здійснює свої повноваження в сфері оборони згідно з Конституцією та законами України [61]. Для ефективного виконання цих повноважень він має право видавати укази та розпорядження, що є обов'язковими для виконання всіма державними органами і структурами.

Як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, Президент має право видавати накази та директиви, що стосуються питань оборони, згідно з положеннями чинного законодавства. У статті 8 Закону України «Про оборону України» зазначено, що для забезпечення стратегічного керівництва Збройними Силами України, а також іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами в особливий період, може бути створена Ставка Верховного Головнокомандувача [61]. Це вищий колегіальний орган воєнного керівництва державою в умовах воєнного стану або в разі загрози національній безпеці. Пропозиції щодо утворення Ставки, її персонального складу та граничної чисельності подаються Радою національної безпеки і оборони України на розгляд Президента, і після затвердження ці пропозиції набирають чинності через

Указ Президента. Водночас, Положення про Ставку Верховного Головнокомандувача затверджується Президентом, що визначає її організаційну структуру та функціональні обов'язки.

Однак, попри це, регламентація повноважень Президента у сфері оборони, хоча й детально прописана, обмежується в межах наданих законом прав і процедур. Важливо відзначити, що в контексті безпеки законодавство щодо оборони має більш чітку та розвинену структуру. Як суб'єкт, що здійснює управлінські функції у військовій сфері, Президент України видає відповідні акти, зокрема укази та розпорядження, а також накази й директиви з питань оборони, що є необхідними для ефективного виконання завдань у сфері національної безпеки.

Суттєвими щодо впливу Президента України на систему суб'єктів військового управління є його повноваження, закріплені в п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, згідно з яким Президент має право приймати рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу чи небезпеки для державної незалежності країни [30]. Це положення Конституції є основою для подальшого регулювання мобілізаційної діяльності в Україні, що деталізується в ст. 11 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [59]. Згідно з цим законом, Президент України, відповідно до своїх конституційних повноважень, здійснює загальне керівництво у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації держави, визначаючи мету, завдання, вид, обсяги, порядок і строки проведення мобілізаційних заходів.

Крім того, Президент має повноваження визначати структуру та затверджувати мобілізаційний план України на особливий період, Положення про мобілізаційну підготовку Збройних Сил України, інших військових формувань, а також Положення про порядок проведення мобілізації в Україні. Одним із важливих аспектів є право Президента надавати або позбавляти громадян або окремі категорії громадян права на звільнення від призову на військову службу в разі мобілізації чи у воєнний

час. Він також установлює порядок оголошення мобілізації, ухвалює рішення про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, а також про загальну або часткову мобілізацію і демобілізацію, що підлягають затвердженню Верховною Радою України.

Згідно з п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Президент має визначальну роль у забезпеченні національної безпеки та оборони, особливо в умовах воєнного стану [30]. Це положення доповнюється ст. 11 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», яка детально регулює його функції в таких умовах [63]. Вона встановлює, що Президент України в умовах воєнного стану здійснює загальне керівництво запровадженням і виконанням заходів, що стосуються цього правового режиму, та приймає рішення щодо залучення Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів, керуючись пропозицією Ради національної безпеки і оборони України.

Президент також здійснює стратегічне керівництво Збройними Силами України через Генеральний штаб, визначаючи порядок проходження військової служби, що є важливим для підтримання дисципліни та ефективності оборони. У разі завершення строку повноважень Президента під час воєнного стану його повноваження автоматично продовжуються до вступу в посаду нового Президента після скасування воєнного стану. Варто підкреслити, що в умовах воєнного стану повноваження Президента не можуть бути обмежені, що підтверджується положеннями Конституції.

Згідно з п. 19 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Президент також має право вносити до Верховної Ради подання про оголошення стану війни [30]. У разі збройної агресії проти України він приймає рішення щодо використання Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів країни. Важливо зазначити, що на відміну від введення воєнного стану, в Україні відсутній окремий закон про стан

війни, що робить цю сферу правового регулювання ще більш специфічною та залежною від оперативних рішень Президента.

Отже, Президент України має важливі контрольні повноваження в рамках управління сектором безпеки та оборони, що закріплені законодавчо. Згідно зі ст. 5 Закону України «Про національну безпеку України», він здійснює нагляд за цим сектором як безпосередньо, так і через інститут Ради національної безпеки і оборони України, яку він очолює [60]. Окрім того, Президент має право створювати додаткові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, що сприяють ефективному управлінню безпекою та обороною держави. РНБО, відповідно до ст. 107 Конституції України, здійснює контроль за функціонуванням сектору безпеки в межах своєї компетенції [30]. Виконання рішень Ради забезпечує її Секретар, який відповідає за реалізацію визначених завдань.

РОЗДІЛ 2

КОМПЕТЕНЦІЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

2.1. Функції та повноваження Ради національної безпеки і оборони України

Національна безпека України є одним із пріоритетних завдань держави, що охоплює широкий спектр питань, зокрема: захист суверенітету, територіальної цілісності, економічної стабільності та інформаційного простору. Реалізація цих завдань потребує злагодженої роботи державних інституцій у рамках єдиної стратегії [15, с. 21]. Ефективне забезпечення безпеки держави досягається через розробку та впровадження доктрин, концепцій і програм у різних сферах: політичній, військовій, економічній, соціальній, екологічній, технологічній та інформаційній. Важливу роль у цьому процесі відіграє РНБО, яка є ключовим органом у сфері стратегічного планування та координації заходів із захисту державних інтересів [18, с. 699].

РНБО була створена як інструмент колективного прийняття рішень щодо оборони та безпеки країни, її діяльність регламентується Конституцією України та спеціальним законодавством [30]. У результаті обговорень на найвищому рівні ухвалюються рішення, що реалізуються через нормативно-правові акти Президента та інших органів влади, забезпечуючи комплексний підхід до підтримки стабільності й безпеки в державі.

Відповідно до законодавства, РНБО виконує такі головні завдання:

- 1) розробляє і подає Президентові України рекомендацій щодо стратегічних напрямків внутрішньої та зовнішньої політики у сфері захисту держави;

2) здійснення координації та контролю за діяльністю органів виконавчої влади, які відповідають за безпеку країни, у період стабільного функціонування держави;

3) організація та контроль дій органів виконавчої влади у разі запровадження воєнного чи надзвичайного стану, а також під час кризових ситуацій, що становлять загрозу національній безпеці України [4, с. 108].

РНБО складається з високопосадовців, які за своєю посадою, відповідають за ключові напрями державної політики. До її складу входять: керівники уряду, оборонного сектору, внутрішніх і зовнішніх справ, а також очільник Служби безпеки України.

Засідання Ради є основним механізмом ухвалення рішень, і кожен член Ради зобов'язаний голосувати особисто, оскільки передача права голосу іншим особам заборонена. Участь у засіданнях можуть брати представники парламенту, зокрема Голова Верховної Ради України, а також керівники профільних комітетів та інші офіційні особи за запрошенням очільника Ради [25, с. 98].

У рамках засідань цього органу розглядаються питання, що мають критичне значення для економіки, оборони та соціальної сфери країни. Зокрема, аналізується діяльність підприємств із залученням іноземного капіталу, оцінюється стан інфраструктури залізничного транспорту та розробляються заходи для підвищення його ефективності. Окрему увагу приділяють шляхам подолання кризових ситуацій у паливно-енергетичному комплексі, що безпосередньо впливає на економічну стабільність України.

Відповідно до положень Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», рішення ухвалюються кваліфікованою більшістю – не менш ніж двома третинами голосів членів Ради [64]. Голова Верховної Ради має право висловлювати свою позицію щодо прийнятих рішень, що фіксується у відповідному протоколі. Для набуття чинності

рішення РНБО мають бути введені в дію указами Президента України, як це передбачено статтею 107 Конституції України [70, с. 51].

Центральною фігурою в організаційній структурі Ради є її Секретар, який здійснює координацію роботи та контролює виконання прийнятих рішень. Ця посадова особа призначається та звільняється безпосередньо Президентом України, якому вона підпорядковується. Відповідно до закону, на Секретаря покладається відповідальність за забезпечення ефективного функціонування РНБО, підготовку засідань та реалізацію стратегічних рішень, спрямованих на гарантування безпеки держави [76, с. 92].

Для розробки та вирішення складних питань, що стосуються кількох галузей одночасно, а також для забезпечення науково-аналітичного супроводу діяльності Ради національної безпеки і оборони України, за її рішенням можуть створюватися спеціалізовані тимчасові комісії, робочі групи та консультативні органи. Їхнє фінансування здійснюється в межах коштів, передбачених державним бюджетом. Функціонування та повноваження цих органів регламентуються відповідними положеннями, які затверджує Президент України. Наразі при РНБО діють такі структури, як: Міжвідомча комісія з питань фінансової безпеки, Український інститут досліджень довкілля і ресурсів, а також Національний інститут проблем міжнародної безпеки [74, с. 34].

Україна дотримується принципів мирного співіснування з усіма країнами, водночас підтримує свою обороноздатність на рівні, необхідному для протидії потенційним загрозам. У мирний період держава формує ефективну систему управління як у державному, так і у військовому секторі, розвиває промисловий потенціал, забезпечує створення стратегічних резервів матеріальних ресурсів та проводить підготовку економіки для забезпечення потреб населення, армії й інших силових структур.

Система мобілізаційної готовності економіки взаємопов'язана з механізмами розгортання збройних формувань та цивільної оборони, що дозволяє підвищити стійкість держави у разі виникнення кризових ситуацій. Підготовка господарського сектору до забезпечення армії здійснюється шляхом формування резервів озброєння, військової техніки та інших необхідних ресурсів, розміщення їх у стратегічно важливих районах, а також удосконалення інфраструктури для своєчасного постачання військ усім необхідним [8, с. 52].

Окреслення правового статусу суб'єкта владних повноважень передбачає визначення сукупності його прав та обов'язків, які забезпечують ефективне виконання покладених функцій. Законодавче закріплення таких прав надає можливість реалізовувати компетенцію органу, що сприяє забезпеченню публічних інтересів та гарантує виконання відповідних завдань.

Права РНБО становлять один із ключових аспектів її діяльності, оскільки вони визначають межі впливу цього органу в системі національної безпеки. Проте, відсутність чіткої систематизації прав і обов'язків у чинному законодавстві створює правову невизначеність, що може ускладнювати їх реалізацію та призводити до конфліктів у правозастосуванні. Недостатня регламентація механізму здійснення владних повноважень може спричинити ситуації, коли суб'єкт сприймає свої обов'язки як дискреційне право, що потенційно може завдати шкоди суспільним інтересам [17, с. 53].

Важливо розмежовувати поняття суб'єктивного права та юридичного обов'язку. Перше передбачає закріплену законом можливість діяти у визначений спосіб, тоді як друге – необхідність здійснення певних дій відповідно до правових норм. Таким чином, правовий статус Ради національної безпеки і оборони ґрунтується на балансі між її можливостями та обов'язками: з одного боку, орган має право здійснювати управлінський вплив, визначати політику у сфері безпеки, застосовувати

необхідні правові механізми, а з іншого – зобов'язаний дотримуватись законодавчо визначених норм і процедур.

В юридичній науці поняття компетенції та повноважень органу є невід'ємною складовою його адміністративно-правового статусу. Компетенція визначає загальний обсяг функцій органу, тоді як повноваження є конкретними правами та обов'язками, що забезпечують виконання цих функцій. Для належного функціонування Ради національної безпеки і оборони України необхідно усунути прогалини в нормативно-правовому регулюванні, систематизувати її повноваження та чітко розмежувати права й обов'язки, що дозволить підвищити ефективність її діяльності у сфері захисту національних інтересів [21, с. 82].

Компетенція органів публічної влади охоплює певний обсяг їхньої діяльності, визначений законодавством та іншими нормативно-правовими актами. Вона відображає межі та сферу їхніх повноважень, включаючи право ухвалювати рішення та здійснювати адміністративні функції. Для кожного державного органу компетенція конкретизується у відповідних положеннях, що регламентують його діяльність.

Структура компетенції включає два ключові аспекти. Перший стосується прав і обов'язків органу у сфері реалізації владних повноважень, зокрема його можливості видавати нормативно-правові акти. Другий аспект передбачає визначення кола питань, які підпадають під юрисдикцію конкретного органу, тобто сферу його впливу на суспільні відносини.

Науковці визначають компетенцію як сукупність закріплених прав і обов'язків, які окреслюють місце державного органу в загальній системі влади. Особливо важливими є владні права, які дозволяють органу активно діяти в межах своїх функцій. Наприклад, РНБО має повноваження впливати на суспільні відносини через ухвалення відповідних рішень. Оскільки компетенція органу безпосередньо пов'язана з його функціональним призначенням, вона має певні особливості та залежить від сфери діяльності [25, с. 99].

Адміністративно-правовий статус органів влади визначається їхніми правами та обов'язками, які є взаємопов'язаними. Права надаються державним структурам не для власних інтересів, а для виконання покладених на них завдань у сфері публічного управління. Саме тому поняття повноважень передусім асоціюється з правом реалізовувати певні дії у встановлених межах. Таким чином, компетенція Ради національної безпеки і оборони України передбачає використання її правових можливостей для забезпечення публічного адміністрування в межах визначеної сфери діяльності.

РНБО виконує широкий спектр функцій, спрямованих на зміцнення безпеки та обороноздатності держави. Вона формує стратегічні підходи до забезпечення національних інтересів у різних сферах суспільного життя, включаючи: політику, економіку, соціальну сферу, екологію, науку, технології, військову та інформаційну безпеку [27, с. 79].

Однією з важливих функцій цього органу є участь у розробці нормативно-правових актів та їх подання на розгляд Президента України. РНБО також відіграє ключову роль у створенні державних стратегій і програм, які визначають політику безпеки та оборони країни. Організаційно-правова діяльність РНБО охоплює удосконалення системи публічного управління в сфері безпеки, що може включати реорганізацію або ліквідацію окремих державних структур. Крім того, вона здійснює координацію дій державних органів при реагуванні на загрози, які можуть мати різний характер – від політичних і соціальних до військових та екологічних.

В умовах воєнного стану чи надзвичайних ситуацій РНБО відіграє центральну роль у координації мобілізаційних заходів, забезпечуючи ефективне використання ресурсів як на державному, так і на місцевому рівнях. Контрольні повноваження цього органу дозволяють йому здійснювати нагляд за діяльністю публічної адміністрації та суб'єктів владних повноважень у сфері безпеки. Крім того, РНБО має право

залучати відповідні структури для оцінки виконання рішень, затверджених Президентом України [35, с. 220].

Важливою складовою її роботи є інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки держави. Це включає збір, обробку та аналіз даних про стан національної безпеки, оцінку ризиків, виявлення потенційних загроз, а також захист важливої інформації від несанкціонованого доступу. Згідно з положеннями Закону України «Про Раду національної безпеки та оборони України», функції Голови РНБО включають широкий спектр повноважень, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування цього органу [64].

Зокрема, він відповідає за організацію роботи Ради, затверджує її плани діяльності та визначає порядок проведення засідань. Голова також має право надання доручень членам Ради щодо виконання покладених на РНБО завдань, а також на моніторинг виконання рішень, що ухвалюються на засіданнях. Серед інших повноважень – затвердження структури апарату РНБО та управління ним.

Для більш детального розуміння прав, наданих органам державної влади, їх можна класифікувати за різними підходами. Одна з таких класифікацій, запропонована Н.О. Зезекою, передбачає поділ прав на три основні групи. Перша група включає право вимагати, яке дає можливість органу державної влади забезпечувати виконання юридичних обов'язків іншими особами. Друга група – право домагання, що виявляється через застосування державного примусу до особи, яка порушує свої обов'язки. Третя група охоплює право на позитивні дії, що дозволяє особам безпосередньо вчиняти юридично значимі дії [22].

Одним з найбільш перспективних підходів до класифікації прав і повноважень Ради національної безпеки і оборони України є остання з розглянутих концепцій, яку можна вважати основою для систематизації таких прав. Однак, ця класифікація вимагає подальшого вдосконалення та доповнення, зокрема з огляду на сучасні виклики та потреби національної

безпеки. З цієї причини, її важливо допрацювати та розширити відповідно до вказаних зауважень.

Враховуючи специфіку розподілу повноважень між органами державної влади та спираючись на міжнародний досвід, механізм координації діяльності, спрямованої на зміцнення національної стійкості, має бути побудований з урахуванням таких стратегічних висновків. У зв'язку з тим, що поняття стійкості є невід'ємною частиною національної безпеки, РНБО України, виконуючи координаційну функцію, повинна сприяти інтеграції національної політики в цій сфері, забезпечуючи належний рівень синергії між усіма державними органами [29, с. 176].

Закони, що стосуються соціального забезпечення, теж повинні бути частиною національної безпеки, а система воєнної юстиції потребує розширення повноважень, які виходять за межі виключно діяльності Збройних Сил. Важливим етапом є забезпечення верховенства права та активна роль РНБО в цих питаннях. Також необхідно створити ефективну військову поліцію, наділену широкими повноваженнями для охорони, патрулювання та боротьби з правопорушеннями у військовій сфері.

Запровадження переліку основних питань, що включаються до щорічного звіту Верховної Ради України щодо стану національної безпеки та оборони, є важливим кроком для забезпечення ефективності роботи державних органів у цьому напрямі. Враховуючи вимоги ст. 11 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», слід визначити ключові аспекти, які потребують регулярного аналізу та обговорення в парламенті [64]. Це включає оцінку можливих загроз для внутрішньої та зовнішньої безпеки, дії РНБО щодо протидії таким загрозам, аналіз стану військової організації країни та її здатність реагувати на агресивні виклики, а також результати діяльності Ради в певний період і її пропозиції щодо покращення нормативно-правового регулювання в сфері національної безпеки.

Необхідно також акцентувати увагу на взаємозв'язку прав і обов'язків органів державної влади, зокрема РНБО. Цей взаємозв'язок є важливим для забезпечення належного контролю і координації в державному управлінні. Дослідження цих правових аспектів дозволяє досягти єдності між правами та обов'язками державних органів та платників податків, забезпечуючи стабільність правових відносин. Звідси випливає необхідність розуміння того, що суб'єктивне право і юридичний обов'язок є невід'ємними і взаємодіючими категоріями, які забезпечують законність, демократичність та ефективність державного управління в сфері національної безпеки [32, с. 78].

Зважаючи на аналіз наукових джерел щодо правової категорії юридичного обов'язку, можна зробити висновок, що адміністративні юридичні обов'язки являють собою обов'язкові дії, визначені нормами адміністративного права, що регулюють поведінку осіб у відповідності до законних інтересів та забезпечуються можливістю застосування державного примусу. Юридичний обов'язок можна трактувати як вимогу до певної поведінки особи, спрямовану на виконання інтересів уповноважених органів чи осіб, зокрема, через примус чи відповідальність за порушення цих вимог. Ці обов'язки поділяються на активні й пасивні, зокрема, це може бути як активне виконання дій, так і утримання від дій, що суперечать інтересам інших осіб. Крім того, обов'язки можуть включати вимоги до інших осіб щодо виконання певних дій або утримання від них, а також юридичну відповідальність за неналежне виконання передбачених норм.

Особливістю обов'язків РНБО є їх подвійний характер: вони пов'язані як із правами інших суб'єктів, так і з забезпеченням інтересів держави. Такі обов'язки охоплюють широкий спектр завдань у сфері національної безпеки та обороноздатності країни, що включаються до різноманітних нормативно-правових актів з різною юридичною силою [41, с. 168].

Для ефективного вивчення обов'язків РНБО та оборони доцільно застосовувати системний підхід, який дозволяє визначити класифікацію обов'язків цього органу на основні (загальні) та спеціальні, що детально регулюються конкретними нормативними актами, що стосуються функціонування органу в контексті національної безпеки та оборони. У межах загальних обов'язків Ради національної безпеки і оборони України важливо відзначити ті з них, які стосуються всіх органів державної влади, які займаються публічним управлінням, без огляду на їх спеціалізацію. Ці зобов'язання мають загальноприйнятий характер, ґрунтуються на Конституції України, міжнародних правових нормах і визначені в різних нормативно-правових актах, що регулюють взаємодію державних органів із суспільством.

Особливо важливою є діяльність Ради у контексті розробки і впровадження державної політики в різних сферах, зокрема у військовій, економічній та інформаційній галузях. Важливими аспектами є також створення нормативно-правових актів для врегулювання взаємодії публічних органів та інших суб'єктів влади, а також контроль за виконанням державної стратегії. Необхідно зазначити, що ці обов'язки є частиною загальної системи управління країною, яка включає взаємодію з різними організаціями та установами, а також забезпечення прав і свобод громадян.

Взявши до уваги сферу інформації, можна побачити, як ці обов'язки реалізуються в конкретних нормативних актах, таких як Закони України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» [58, 56]. Відповідно до цих актів, органи влади зобов'язані забезпечувати доступ до публічної інформації, своєчасно інформувати громадськість про свою діяльність, вести облік документів і запитів на інформацію, а також гарантувати правильність і точність наданих даних. Ці обов'язки є важливими для підтримки прозорості, підзвітності і довіри до органів влади з боку громадян.

Якщо розглянути окремі аспекти діяльності органів публічного адміністрування, можна побачити, що функції осіб, наділених владними повноваженнями, є надзвичайно широкими. Тому ці питання потребують ґрунтовного наукового аналізу і не можуть бути повністю висвітлені в рамках однієї роботи. Зокрема, можна виділити важливі обов'язки Ради національної безпеки і оборони України, що випливають із законодавчих актів та спрямовані на забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави.

Згідно з чинним законодавством, РНБО має завдання з розробки і обговорення питань, пов'язаних із національною безпекою, а також надання пропозицій Президенту України на основі проведених досліджень. Вона також здійснює моніторинг діяльності державних органів у цій сфері, формує висновки та рекомендації для вищих посадових осіб. Крім того, РНБО організовує залучення фахівців із різних сфер для аналітичної роботи, ініціює створення нормативних актів, контролює їх впровадження та ефективність, а також координує перехід до роботи в умовах надзвичайного або воєнного стану [67].

Таким чином, важливим аспектом є її роль у забезпеченні безпеки та прав громадян, зокрема в контексті відбиття зовнішніх загроз і підтримки громадського порядку. Особливі функції досліджуваного органу тісно пов'язані з його виключною компетенцією, і їх основні аспекти мають своє закріплення у нормативних актах. Однак, варто зазначити, що в рамках цього документу, не передбачено окремого розділу, який би детально розглядав питання визначення прав і обов'язків РНБО. Цей аспект може викликати певні зауваження та дискусії.

2.2. Роль Ради національної безпеки і оборони України у реалізації компетенції Президента України у сфері національної безпеки і оборони України через систему органів виконавчої влади

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, РНБО відіграє ключову роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері безпеки та оборони. Цей орган виконує функцію стратегічного координатора, забезпечуючи взаємодію між Президентом України, урядовими структурами, силовими відомствами та міжнародними партнерами.

Президент України, як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України та гарант суверенітету держави, відіграє ключову роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони [37, с. 150]. Його стратегічні рішення визначають основні напрямки забезпечення стабільності, територіальної цілісності та суверенітету країни. Проте, ефективне втілення цих рішень потребує комплексного механізму імплементації через систему органів виконавчої влади, що забезпечується, зокрема, діяльністю Ради національної безпеки і оборони України.

Функціонування РНБО як механізму реалізації компетенції Президента у сфері національної безпеки передбачає розробку та впровадження стратегічних ініціатив, спрямованих на зміцнення обороноздатності країни. Цей орган формує аналітичні матеріали, прогнозує потенційні загрози, напрацьовує рекомендації та готує відповідні заходи для їх нейтралізації. Після ухвалення Президентом відповідних рішень РНБО здійснює їхню подальшу координацію, забезпечуючи взаємодію між органами виконавчої влади, силовими структурами та спеціальними службами. Крім того, вона контролює виконання указів Президента, що стосуються національної безпеки та

коригує діяльність виконавчих органів відповідно до визначених стратегічних пріоритетів [38, с. 144].

Ключовим аспектом діяльності Ради національної безпеки і оборони України є забезпечення ефективної співпраці з КМУ, оскільки саме урядові структури несуть безпосередню відповідальність за реалізацію державної політики у сфері безпеки та оборони. У цьому контексті РНБО виконує низку важливих функцій, зокрема координує розподіл державного бюджету відповідно до потреб силового блоку, здійснює аналіз та оцінку ефективності використання ресурсів, розробляє пропозиції щодо вдосконалення фінансування оборонного сектору [40, с. 115].

Військові дії вимагають оперативного ухвалення рішень, що базуються на аналізі оперативної ситуації, прогнозуванні розвитку подій та застосуванні гнучких стратегій реагування. Саме тому РНБО забезпечує постійний моніторинг безпекового середовища, координацію роботи аналітичних центрів, розвідки, дипломатичних установ, що дозволяє швидко адаптувати державну політику до нових викликів та загроз.

У воєнний час важливим елементом діяльності РНБО є координація роботи командування Збройних Сил України, Міністерства оборони, Генерального штабу, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ та інших органів, що беруть участь в оборонних заходах. Це включає ухвалення оперативних рішень щодо ведення бойових дій, визначення стратегічних цілей військових операцій, забезпечення матеріально-технічної підтримки армії, логістичне планування та мобілізацію резервів. У період загострення військових дій РНБО стає ключовим координаційним центром, що забезпечує зв'язок між вищим політичним керівництвом держави та виконавчими органами, які реалізують військово-стратегічні рішення [45, с. 63].

Особливу увагу приділяють забезпеченню територіальної оборони та цивільного захисту. РНБО координує заходи з підготовки населення до можливих загроз, формування сил територіальної оборони, оснащення

підрозділів необхідною зброєю та технікою, організації роботи добровольчих об'єднань. Одним із ключових аспектів є забезпечення належного рівня інформованості громадян про правила поведінки в умовах загрози, можливі сценарії розвитку подій та заходи, яких слід вживати у разі виникнення критичних ситуацій. Завдяки координації дій між державними органами, військовими структурами та громадянським суспільством, РНБО забезпечує ефективну реакцію на загрози та сприяє підтриманню стійкості держави перед викликами безпеки.

Одним із центральних завдань РНБО є організація роботи державного апарату у період дії правових режимів воєнного або надзвичайного стану. У цьому контексті РНБО формує пропозиції для Президента щодо запровадження відповідних заходів, здійснює контроль за їх реалізацією та координує діяльність виконавчої влади у критичних ситуаціях.

На основі аналітичних даних та оцінки ризиків РНБО розробляє рекомендації для урядових установ щодо оборонної політики, мобілізації ресурсів, а також організації територіальної оборони. Особливо важливим напрямом діяльності цього органу є підготовка стратегічних документів, зокрема, Стратегії національної безпеки, яка визначає довгострокові пріоритети безпекової політики держави [48, с. 29].

Враховуючи динамічні зміни у безпековому середовищі, РНБО відіграє роль стратегічного центру, що визначає пріоритети витрат, зокрема в питаннях модернізації озброєння, підвищення боєздатності армії, забезпечення сил спеціального призначення та проведення оперативних заходів для протидії гібридним загрозам. У процесі взаємодії з Кабінетом Міністрів РНБО сприяє узгодженню державних програм та ініціатив, спрямованих на модернізацію військової інфраструктури, забезпечення технологічного розвитку оборонно-промислового комплексу та посилення стійкості країни до зовнішніх загроз. Співпраця між цими інституціями охоплює як формування стратегічних оборонних ініціатив, так і

оперативне реагування на виклики, що виникають у сфері національної безпеки.

Одним із найважливіших напрямків діяльності РНБО є контроль за функціонуванням силових структур, які безпосередньо забезпечують оборону, правопорядок та захист критично важливих об'єктів держави. До цих структур входять: Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України, Національна поліція, Державна прикордонна служба, Національна гвардія та інші правоохоронні та спеціальні органи [4, с. 112].

Координація їхньої діяльності здійснюється з метою забезпечення узгодженості дій, підвищення оперативної ефективності та посилення спроможності реагування на внутрішні та зовнішні виклики. У воєнний час особливо актуальним є питання чіткої взаємодії між цими структурами, що передбачає формування єдиної доктрини дій у разі агресії, розробку оперативних планів оборони, інтеграцію військових та правоохоронних заходів у межах забезпечення громадського порядку та підтримання стабільності в державі.

РНБО також запроваджує єдині підходи до управління сектором безпеки, що дозволяє уникнути дублювання функцій різних відомств, оптимізувати процес ухвалення рішень та підвищити ефективність використання ресурсів. Особливу увагу приділяють питанням боєготовності, що включає забезпечення військових необхідним оснащенням, логістичне та технічне забезпечення армії, підготовку особового складу та запровадження сучасних методів військового навчання.

У сфері внутрішньої безпеки важливим завданням є посилення контррозвідувальної діяльності, протидія диверсійним групам, боротьба з тероризмом, запобігання інформаційним загрозам та кібератакам. РНБО аналізує оперативну ситуацію у сфері безпеки та оборони, надає рекомендації щодо вдосконалення діяльності силових відомств і формує

комплексні підходи до їхньої взаємодії у випадку надзвичайних ситуацій [9, с. 81].

В умовах воєнного стану РНБО відіграє ключову роль у розробці та реалізації заходів стратегічного характеру, що стосуються як ведення бойових дій, так і захисту тилових регіонів, економічної безпеки, інформаційної протидії та мобілізації ресурсів для підтримки обороноздатності держави. Оскільки війна має комплексний характер, РНБО виступає центром прийняття рішень, які стосуються не лише військової сфери, а й економічної стійкості країни, дипломатичних ініціатив, взаємодії з міжнародними партнерами, впровадження санкційної політики та посилення енергетичної безпеки.

Важливим фактором ефективності реалізації компетенції Президента через РНБО є рівень суспільної довіри до діяльності цього органу. Для забезпечення легітимності ухвалених рішень та їхньої підтримки з боку громадськості важливе значення має відкритість роботи РНБО та доступ громадян до інформації про її діяльність. З одного боку, надання суспільству чітких роз'яснень щодо стратегічних ініціатив дозволяє уникнути дезінформації та маніпуляцій з боку ворожих сил, з іншого – забезпечує залучення експертної спільноти та громадських організацій до обговорення та оцінки запропонованих рішень. Використання сучасних комунікаційних технологій, прозорість ухвалення рішень та активна інформаційна політика сприяють підвищенню довіри до діяльності РНБО та підтримці її ініціатив громадянами [11, с. 62].

Законодавче підґрунтя для інформування суспільства про діяльність РНБО визначене Законом України «Про доступ до публічної інформації» [56]. Відповідно до цього нормативного акту, орган зобов'язаний надавати громадськості інформацію про ухвалені рішення, за винятком даних, які можуть завдати шкоди національній безпеці. Прозорість діяльності РНБО під час війни сприяє формуванню суспільного консенсусу щодо пріоритетних напрямів політики безпеки та оборони.

Інформування громадян про рішення та ініціативи РНБО є важливим інструментом мобілізації підтримки, особливо в умовах воєнного стану. Висвітлення діяльності цього органу через офіційні інформаційні канали дозволяє запобігати маніпуляціям та дезінформації, які можуть використовувати ворожі сили для підриву довіри до державних інституцій.

Рівень громадської підтримки РНБО тісно пов'язаний із загальним ставленням до Президента України як Верховного Головнокомандувача, оскільки саме він є головою цього органу. Крім того, громадська думка формується під впливом ефективності дій сектору безпеки та оборони, рішення якого багато в чому спираються на стратегічні ініціативи РНБО. Відтак, успішне виконання завдань у сфері оборони та національної безпеки напряду впливає на рівень суспільної довіри до цього органу.

Перспективи розвитку діяльності РНБО у сфері реалізації компетенції Президента України включають подальше вдосконалення стратегічного планування, розширення аналітичної роботи, покращення механізмів міжвідомчої координації та інтеграцію сучасних технологій у процеси безпекового управління. З урахуванням нових викликів, що постають перед державою, важливо розвивати адаптивні моделі реагування, забезпечувати комплексний підхід до безпеки, що включає військову, економічну, інформаційну та кібернетичну складові. Завдяки ефективній діяльності РНБО Президент України має змогу оперативно реагувати на загрози, реалізовувати стратегічні ініціативи та забезпечувати захист держави в умовах динамічного безпекового середовища [49, с. 56].

Особливо важливою є роль РНБО у кризовому управлінні, що проявляється у координації дій під час виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в умовах війни, терористичних загроз або гібридних атак. У сучасних умовах безпекове середовище стає дедалі складнішим, а характер загроз змінюється, охоплюючи не лише військову сферу, а й інформаційну, економічну та соціальну. У цьому контексті РНБО відіграє центральну роль у розробці стратегій реагування на надзвичайні обставини,

організовує взаємодію між державними інституціями, сприяє мобілізації ресурсів та координує проведення спеціальних операцій [9, с. 78].

Оперативне управління кризовими ситуаціями вимагає чітко налагоджених механізмів міжвідомчої координації, коли рішення ухвалюються швидко та впроваджуються без зайвих бюрократичних перешкод. Зокрема, РНБО організовує засідання у разі виникнення загроз національній безпеці, здійснює аналіз оперативної обстановки, залучає відповідні відомства до виконання конкретних завдань та контролює реалізацію ухвалених рішень.

Кризове управління включає як попереджувальні заходи, так і реагування на вже наявні загрози. У превентивному аспекті РНБО здійснює моніторинг потенційних ризиків, розробляє сценарії розвитку подій та визначає першочергові дії у разі загострення ситуації. Значну увагу приділяють кібербезпеці, інформаційній безпеці, розвідці та контррозвідці, що дозволяє своєчасно ідентифікувати загрози та нейтралізувати їх ще до моменту їхньої реалізації.

Крім того, РНБО забезпечує інституційну підготовку до можливих кризових сценаріїв, проводить навчання та тренування органів виконавчої влади та силових структур, розробляє механізми швидкого ухвалення рішень в екстрених ситуаціях. Такі навчання спрямовані на перевірку готовності силових відомств до дій у випадку надзвичайних ситуацій, відпрацювання спільних алгоритмів дій та вдосконалення координації між державними органами [9, с. 80].

Не менш важливою є інформаційна складова кризового управління. В умовах гібридної війни, коли противник використовує методи інформаційного впливу для дестабілізації ситуації в країні, РНБО здійснює координацію заходів з протидії дезінформації, кібератакам та пропаганді. Це включає аналіз ворожих інформаційних кампаній, розробку стратегій інформаційної безпеки, забезпечення кіберзахисту критичної інфраструктури та організацію державної комунікації для своєчасного та

достовірного інформування громадян. Важливою складовою є співпраця з міжнародними партнерами у сфері протидії дезінформації, обмін досвідом щодо захисту від кібератак та адаптація світових практик у сфері інформаційної безпеки.

Крім суто безпекових аспектів, РНБО займається питаннями економічної безпеки, оскільки в умовах кризових ситуацій важливим є забезпечення стійкості фінансової системи, підтримка стратегічних галузей економіки та захист критично важливих підприємств. Організація логістики, координація роботи енергетичного сектору, контроль за функціонуванням транспортної системи та забезпечення стратегічних запасів ресурсів – це ті завдання, які є невід’ємною частиною комплексного підходу до кризового управління.

Особливої уваги потребує питання енергетичної безпеки, що включає захист об’єктів критичної інфраструктури, забезпечення стабільності енергопостачання та розробку заходів для мінімізації залежності від зовнішніх енергоресурсів. Таким чином, діяльність РНБО у сфері кризового управління охоплює широкий спектр заходів – від моніторингу та прогнозування загроз до оперативного реагування на надзвичайні ситуації, координації силових структур, підтримки інформаційної та економічної стабільності.

Ефективне управління кризами потребує постійного вдосконалення механізмів міжвідомчої координації, розширення міжнародної співпраці, впровадження сучасних технологій для аналізу безпекової ситуації та ухвалення стратегічних рішень. Завдяки комплексному підходу та взаємодії з іншими державними структурами, РНБО забезпечує ефективну реалізацію компетенції Президента України у сфері національної безпеки, що є критично важливим для забезпечення стабільності та захисту держави в умовах сучасних викликів [12, с. 22].

Одна з основних функцій РНБО – сприяння інтеграції України у глобальну систему безпеки, що охоплює як оборонні питання, так і більш

широкі аспекти співпраці на міжнародній арені. РНБО активно взаємодіє з міжнародними партнерами, особливо в контексті військової допомоги. Це включає координацію програм, які сприяють зміцненню обороноздатності Збройних Сил України, що є критично важливим у часи агресії з боку Росії. Крім того, РНБО організовує постачання технічного оснащення та сучасних технологій, які допомагають українській армії адаптуватися до нових викликів.

Однією з важливих складових діяльності РНБО є робота з міжнародними організаціями, такими як НАТО та Європейський Союз. Рада займається координацією політики щодо стратегічного партнерства, що включає в себе обговорення можливих напрямків співпраці, підвищення рівня інтеграції України до євроатлантичних структур, а також участь у різних військово-політичних ініціативах. РНБО також бере участь у формуванні міжнародної політики щодо боротьби з тероризмом, кіберзагрозами та гібридними викликами. Ці питання становлять особливу актуальність для України, зважаючи на сучасні загрози, зокрема, з боку Росії, яка активно використовує різні форми гібридної війни [34, с. 33].

Також, через співпрацю з міжнародними партнерами, РНБО працює над інтеграцією українських безпекових стандартів до загальної системи колективної безпеки західних країн. Це дозволяє Україні адаптувати свою оборонну політику до сучасних міжнародних стандартів і підвищити ефективність у взаємодії з союзниками.

Перспективи розвитку механізмів управління національною безпекою передбачають подальше вдосконалення діяльності РНБО в кількох ключових напрямках. Зокрема, необхідно посилювати стратегічне планування у сфері безпеки, що включає розробку довгострокових програм розвитку оборонного сектора, модернізацію військової інфраструктури та запровадження новітніх технологій у сфері безпеки. Важливо також розширювати функції РНБО щодо аналітичного прогнозування загроз, підвищувати ефективність взаємодії між органами

виконавчої влади у сфері національної безпеки, а також сприяти інтеграції України у міжнародні системи колективної безпеки.

Таким чином, РНБО є ключовим інструментом реалізації стратегічних рішень Президента України у сфері національної безпеки та оборони. Її діяльність охоплює широкий спектр завдань, від координації виконавчої влади до управління кризовими ситуаціями, міжнародної співпраці та підвищення обороноздатності держави. Завдяки цьому Президент має змогу ефективно реалізовувати свою компетенцію у питаннях захисту суверенітету та безпеки країни, формувати стратегію її розвитку у складних умовах сучасного світу.

У майбутньому РНБО має розширювати свої функціональні можливості, зокрема шляхом впровадження нових технологій аналітики. Це дозволить покращити процес обробки та аналізу інформації, підвищити точність прогнозів і прийняття рішень. Крім того, важливо, щоб РНБО посилювала свою роль у реалізації рішень Президента через систему органів виконавчої влади, що сприятиме більш ефективному управлінню державними процесами та забезпеченню національної безпеки.

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Згідно з положеннями Конституції України, Президент, як глава держави, несе відповідальність за забезпечення державного суверенітету та національної безпеки. Він виконує обов'язки Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, здійснює призначення та звільнення вищого командування Збройних Сил і інших військових формувань, а також керує процесами, пов'язаними з національною безпекою та обороноздатністю країни. Важливою складовою діяльності Президента є головування в РНБО, яка відповідає за координацію та контроль над діяльністю виконавчої влади у сфері безпеки та оборони [50]. До задач Президента входить також ініціювання перед Верховною Радою пропозицій щодо оголошення стану війни. У разі збройної агресії він ухвалює стратегічні рішення щодо застосування Збройних Сил і інших військових формувань, затверджує часткову або загальну мобілізацію та введення воєнного стану. Більшість із цих ключових функцій і повноважень реалізується через діяльність РНБО, що є важливим інструментом управління у зазначеній сфері [77].

Після того як Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р. був визнаний неконституційним рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 р. через порушення процедури внесення змін, країна перейшла до президентсько-парламентської форми державного правління. Таке рішення не лише зміцнило повноваження Президента у 2010 році, але й підсилило роль РНБО в забезпеченні реалізації безпекових та оборонних функцій глави держави. Це вимагає нового підходу до теоретичних та методологічних

основ функціонування РНБО та ефективного використання її потенціалу для розвитку національного державотворення і правової системи [52].

Рисунок 3.1 – Структура військової організації України

РНБО наділена значними повноваженнями у сфері нормотворчої діяльності, що спрямована на забезпечення функцій Президента України в галузі національної безпеки та оборони. Зокрема, її обов'язки включають розробку державних програм, доктрин, проєктів законів України, указів Президента, директив Головнокомандувача Збройних сил України, міжнародних договорів, а також інших нормативних актів та документів, що стосуються питань національної безпеки і оборони [8]. До компетенції РНБО також належить удосконалення проєкту Закону України про Державний бюджет за статтями, які фінансують національну безпеку і оборону, ініціювання розробки профільних нормативних актів і документів, а також підготовка питань, пов'язаних із оголошенням стану війни, мобілізацією (загальною чи частковою), введенням воєнного чи

надзвичайного стану як на всій території України, так і в окремих її регіонах. Крім того, РНБО має повноваження оголошувати окремі території України зонами надзвичайної екологічної ситуації за необхідності [75].

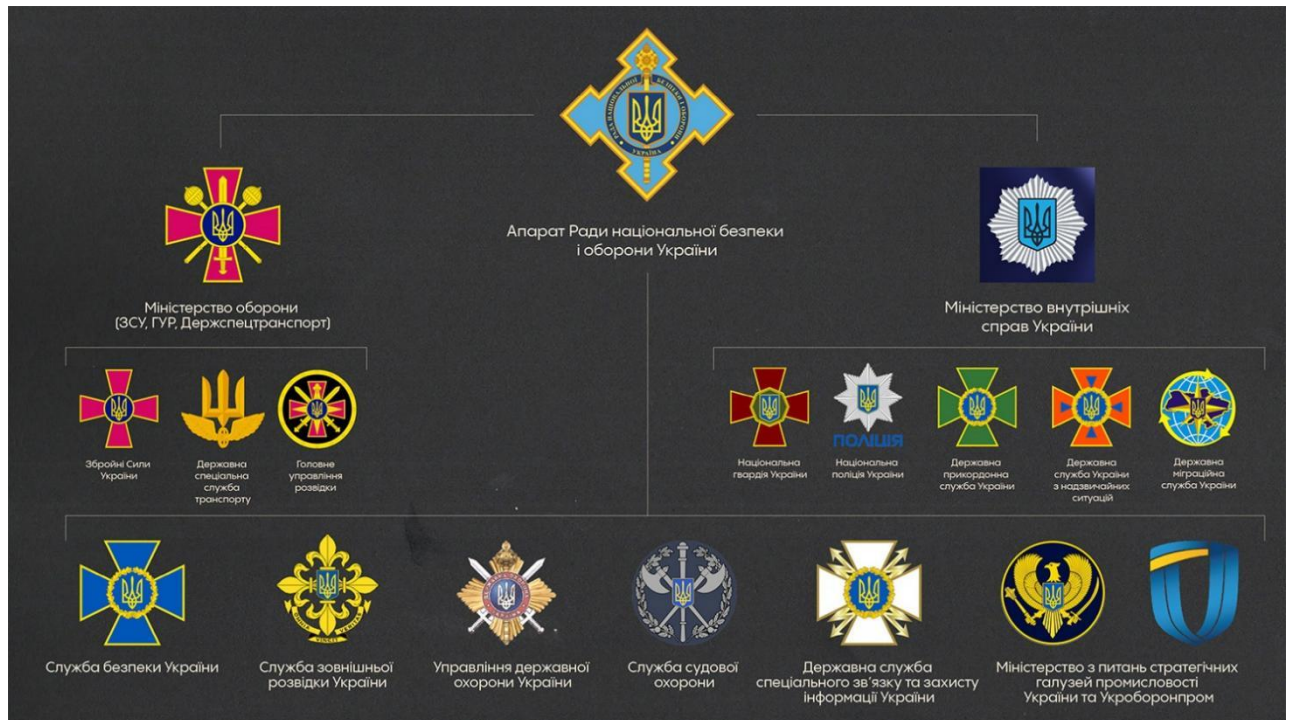

Рисунок 3.2 – Структура апарату РНБО

Фактично результати діяльності РНБО знаходять своє відображення у прийнятих рішеннях, що потребують відповідної нормотворчої підтримки, яка здійснюється Апаратом РНБО. Орган також бере участь в організаційно-правовому забезпеченні в галузі національної безпеки та оборони. Серед ключових завдань РНБО — удосконалення механізмів забезпечення державної безпеки, реформування або ліквідація виконавчих органів у відповідній сфері, а також реалізація заходів різного характеру — політичного, економічного, соціального, військового, науково-технічного, екологічного й інформаційного — відповідно до актуального рівня загроз для національних інтересів. З урахуванням цих функцій, РНБО має всі необхідні інструменти для перетворення на вагомий інститут

впровадження адміністративної реформи, яка започаткована Указом Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади».

Крім того, РНБО координує заходи мобілізації у сфері нацбезпеки та оборони. Зокрема, вона відповідає за організацію переведення виконавчих органів влади всіх рівнів, а також економіки держави, на режим функціонування в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Також до її обов'язків належить узгодження дій органів місцевого самоврядування в рамках їхніх повноважень у кризових умовах. Рада забезпечує реалізацію заходів із запобігання збройним конфліктам, захисту населення, гарантування життєзабезпечення, охорони конституційних прав громадян і підтримання громадського порядку у періоди загрози національній безпеці [7].

РНБО також виконує контрольні функції щодо ефективного впровадження рішень у сфері безпеки та оборони. З цією метою вона взаємодіє з контролюючими, інспекційними й наглядовими структурами в межах виконавчої влади для моніторингу якості та своєчасності реалізації рішень, запроваджених указами Президента України. Крім поточного нагляду за діяльністю виконавчих органів у відповідному секторі, РНБО готує звіти та рекомендації для глави держави. Водночас вона забезпечує нагляд за переходом державного апарату й економіки на функціонування в умовах надзвичайного чи воєнного стану, координуючи роботу органів місцевого самоврядування у межах їхньої компетенції [53].

Функціонування РНБО базується на принципах наукового підходу, що знаходить відображення в її значних повноваженнях щодо організації наукових досліджень. До обов'язків Ради належать підготовка пропозицій для Президента України стосовно виконання завдань, пов'язаних із вивченням конкретних проблем і проведенням відповідних дослідницьких робіт у галузі національної безпеки й оборони. Організація залучає до аналітичної діяльності фахівців із органів виконавчої влади, державних

установ, наукових і освітніх закладів, а також підприємств і організацій різних форм власності.

Важливу роль у діяльності РНБО відіграє забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки системи національної безпеки й оборони. Ця діяльність охоплює організацію процесів отримання, оброблення і використання необхідної інформації, забезпечення її конфіденційності та застосування в інтересах захисту національних інтересів. Особлива увага приділяється аналізу поточного стану й тенденцій розвитку подій в Україні та за її межами, а також визначенню потенційних і реальних загроз для держави.

Окремі повноваження РНБО стосуються кадрового, матеріально-технічного й фінансового забезпечення впровадження заходів із питань національної безпеки та оборони. Секретар Ради має повноваження узгоджувати проекти актів Президента, зокрема кадрові питання, затверджувати штатний розпис і кошторис апарату РНБО, а також управляти бюджетними ресурсами. Крім того, до його компетенції належить визначення кадрової політики в апараті Ради та виконання інших повноважень, що сприяють належному функціонуванню установи [74].

У Законі України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР, зокрема у статті 3, визначені основні функції Ради національної безпеки і оборони (РНБО). Зазначені функції включають, зокрема, такі аспекти: координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час, а також у період воєнного або надзвичайного стану та під час кризових ситуацій, що становлять загрозу національній безпеці держави. Водночас у статті 4 цього ж закону наводиться більш детальний опис компетенції РНБО. Таким чином, постає питання щодо конкретизації повноважень, через які реалізується встановлена координація [8].

Часткову відповідь можна знайти в Законах України, зокрема в «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, а також у низці інших спеціальних галузевих нормативних актів, які регулюють питання координаційної діяльності. Однак уточнення сутності координації ускладнюється тим, що РНБО є колегіальним органом, а її рішення набувають сили через укази Президента України. Це породжує проблему розмежування компетенцій між Президентом, який згідно зі статтею 106 Конституції України має повноваження щодо керівництва сферою національної безпеки і оборони, та РНБО, функція координації якої, по суті, розглядається як автономна.

Ще одним важливим аспектом є те, що компетенція Президента чітко визначена Конституцією України. Зокрема, стаття 102 наголошує на тому, що Президент діє виключно в межах своєї конституційної компетенції. Натомість повноваження РНБО можуть бути закріплені законами, відповідно до частини восьмої статті 107 Конституції. Останнім часом спостерігається тенденція до закріплення додаткових повноважень РНБО в спеціальних законах, а не лише в базовому законі «Про Раду національної безпеки і оборони України».

Наприклад, Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» від 23 вересня 2021 року № 1780-IX (стаття 5) передбачає, що рішення про надання особі статусу олігарха приймається РНБО на підставі подання Кабінету Міністрів України, члена РНБО, Національного банку України, Служби безпеки України або Антимонопольного комітету України [54].

Варто зазначити, що Кабінет Міністрів України не лише готує план заходів для впровадження зазначеного закону, але й може впливати на його реалізацію через відповідні адміністративні акти. Наприклад, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2023 року № 827-р було перенесено введення в дію Реєстру олігархів до завершення дії

воєнного стану. На практиці це означає відсутність фактичної реалізації механізму визнання осіб олігархами на даний момент.

Таким чином, аналізуючи ситуацію, можна дійти висновку про існування певних розмежувань і взаємодій між компетенціями Президента та РНБО, що потребують додаткового врегулювання з боку законодавства для уникнення правових колізій і забезпечення ефективного функціонування механізмів національної безпеки.

Згідно з частиною третьою статті 5 Закону України «Про санкції» від 14 серпня 2014 року № 1644-VII, повноваження щодо прийняття рішень про запровадження, скасування або зміну санкцій, що спрямовані проти окремих іноземних компаній, юридичних осіб, організацій, які перебувають під їхнім контролем, а також іноземних громадян, осіб без громадянства чи тих, хто причетний до терористичної діяльності, належать РНБО. Такі рішення (персональні санкції) набирають чинності після того, як їх затверджує Президент України відповідним указом, що водночас і вводить їх у дію.

Втім, питання наділення РНБО такими повноваженнями залишається предметом дискусій, адже незрозуміло, якою мірою такі функції відповідають координаційному характеру діяльності даного органу, а також його інтегрований ролі як дорадчого органу при Президентові України. Попри те що статус РНБО як дорадчого органу прямо не визначений у Конституції, такий підхід має підґрунтя переважно у доктринальних поглядах [52].

У цьому контексті О. В. Коротюк підтримує позицію, висловлену у зауваженнях Головного юридичного управління до законопроекту «Про санкції» від 14 серпня 2014 року. У цих зауваженнях було підкреслено, що покладання на РНБО повноважень ухвалювати рішення про застосування, зміну або скасування санкцій не враховує конституційний статус Ради, яка, відповідно до статті 107 Конституції України, є координаційним органом із питань національної безпеки та оборони при Президентові України. Проте

судова гілка влади досі не підтвердила таку правову позицію. Натомість було запропоновано низку інших критеріїв перевірки правомірності санкцій, не пов'язаних із формальними повноваженнями щодо ухвалення таких рішень або введення їх у дію [76].

У постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України від 13 березня 2017 року № 6 «Про правовий висновок щодо дискреції Президента України при виданні указів, якими вводяться в дію рішення РНБО», зазначається, що повноваження цього органу мають переважно координаційний і контрольний характер. Їх основою є стратегічне планування та розробка відповідних програм у сфері національної безпеки та оборони. До цього переліку також входить підготовка пропозицій для Президента України в межах його компетенції, координація діяльності виконавчих органів і місцевого самоврядування в напрямі захисту національних інтересів тощо.

Як зазначають автори коментаря до Конституції України, конституційне положення, яке визначає Раду національної безпеки і оборони органом при Президентові України, дає підстави вважати її допоміжним органом при главі держави. Відповідно, РНБО не є самостійним органом державної влади.

Згідно з Конституцією, саме Президент України вповноважений вводити в дію рішення РНБО (частина 7 статті 107 Конституції). Укази Президента, якими реалізуються ці рішення, згодом можуть бути оскаржені в адміністративних судах, що підкреслює відповідальність глави держави за рішення колегіального органу. Отже, статус РНБО характеризується як «похідний» і «несамостійний». У цьому контексті викладаються приклади із судової практики Верховного Суду щодо окресленої проблематики [75].

Таким чином, можна дійти висновку, що чинна Конституція України не наділяє Президента повноваженнями щодо застосування до фізичних та

юридичних осіб спеціальних економічних чи інших обмежувальних заходів.

В цьому контексті доцільно погодитися з позицією Н. Якимчук, яка наголошує на обов'язковості дотримання Україною міжнародних стандартів у сфері правового регулювання застосування санкцій на національному рівні. Вона також акцентує увагу на необхідності вдосконалення процедурних основ застосування санкцій та механізмів їх оскарження й перегляду.

На наш погляд, доктрина обмеженості повноважень Президента, якою визначається вичерпність його компетенції Конституцією України (стаття 106 Конституції), має принципове значення для системи конституційного ладу. Попри широкий і оцінний характер формулювань повноважень Президента у сфері національної безпеки, правозастосування у вигляді накладення санкцій чи присвоєння певного статусу (наприклад, олігарха) не може розглядатися як керівництво. Ці дії радше стосуються реалізації державної політики у відповідній сфері [7].

У цьому контексті доцільною виглядає ідея про делегування зазначених повноважень Кабінету Міністрів України. За своєю природою уряд відповідає за забезпечення реалізації державної політики, що робить його найбільш відповідним інститутом для виконання таких завдань. До того ж стаття 116 Конституції України (пункт 10) дозволяє законом надавати Кабінетові Міністрів відповідні повноваження, що забезпечує належне правове підґрунтя для таких змін.

З огляду на наведений матеріал, виникає необхідність критичного аналізу правової природи та практичної ефективності конституційного врегулювання Ради національної безпеки і оборони в Україні. Водночас слід наголосити, що проблема визначення конституційно-правового статусу РНБО, її функцій та юридичної конструкції дійсно потребує поглибленого дослідження не лише у рамках відомчих наукових розробок, а й у контексті ширшої сфери науки конституційного та муніципального

права. Такий системний підхід може сприяти розробці нових концептуальних ідей, здатних посилити національну безпеку та обороноздатність України [74].

Розглянемо досвід закордонних країн з подібними інституціями. Зокрема, згідно з частиною першою статті 127 Конституції Республіки Косово, Рада безпеки цієї країни у співпраці з Президентом та Урядом займається створенням стратегії національної безпеки. Крім того, їй надається роль радника з усіх питань, пов'язаних із безпекою держави.

Ще ширші повноваження має Рада оборони та безпеки Чорногорії. Відповідно до статті 130 Конституції Чорногорії, цей орган не лише ухвалює рішення щодо командування армією чи оцінки безпекової ситуації, але й може приймати рішення про вжиття необхідних заходів, подавати парламенту пропозиції щодо оголошення воєнного або надзвичайного стану, а також пропонувати використання військових сил у міжнародних операціях. Компетенція Ради оборони та безпеки Чорногорії також охоплює призначення, підвищення та звільнення офіцерів армії.

Вартий уваги і досвід Турецької Республіки. Частина третя статті 118 Конституції Туреччини передбачає, що Рада національної безпеки готує Президентові консультативні висновки щодо формулювання, визначення та реалізації політики державної безпеки, а також забезпечує координацію заходів у даному напрямку. Президент Республіки ухвалює рішення про здійснення рекомендованих Радою заходів для забезпечення незалежності держави, її територіальної цілісності, миру та безпеки.

Аналогічно в Республіці Польща Рада національної безпеки займає роль дорадчого органу у сферах внутрішньої та зовнішньої безпеки відповідно до статті 135 Конституції. Водночас у Болгарії згідно з частиною третьою статті 100 Конституції Президент очолює Консультативну раду з національної безпеки, статус якої визначається спеціальним законом.

Таким чином, міжнародний досвід свідчить про суттєву варіативність моделей функціонування рад національної безпеки залежно від правового контексту та стратегічних завдань кожної окремої держави. Цей досвід може бути корисним для поглиблення теоретичних досліджень і вдосконалення нормативного регулювання діяльності РНБО в Україні [52].

Згідно з частиною 2 статті 127 Конституції Естонської Республіки, Рада державної оборони при Президентові Республіки є дорадчим органом, склад і завдання якого визначаються законом. На основі аналізу конституційного права інших країн можна виділити дві моделі: консультативну (наприклад, у Польщі, Туреччині, Косово, Естонії) і таку, що наділена повноваженнями ухвалювати ключові рішення з питань оборони і безпеки (як це реалізовано в Чорногорії).

В українській практиці використання поняття "координація" передбачає більш широке тлумачення, ніж суто консультативний підхід. У такому випадку питання наділення РНБО певними повноваженнями, які могли б бути віднесені до компетенції Кабінету Міністрів, має бути обґрунтованим і стосуватися виключно сфери оборони і національної безпеки. Важливо враховувати, що доктрина обмеження повноважень Президента Конституцією є важливим елементом конституційного устрою України. Хоча повноваження Президента у питаннях національної безпеки виписані досить широко й оціночно, індивідуальні рішення не можуть бути однозначно віднесені до категорії "керівництва".

З огляду на це, логічним є розгляд можливості делегування відповідних повноважень Кабінету Міністрів України, адже його основна функція полягає саме у здійсненні державної політики. Окрім того, стаття 116 Конституції України (пункт 10) прямо передбачає можливість наділення Кабміну додатковими повноваженнями через прийняття відповідних законів.

РНБО є одним з ключових елементів механізму забезпечення національної безпеки держави. Її діяльність регламентується статтею 107 Конституції України, а також спеціальним Законом України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР. Проте, попри формальну правову визначеність, статус РНБО у правовій системі України викликає чимало дискусій і породжує складні питання, пов'язані з її фактичними повноваженнями, співвідношенням з іншими органами державної влади та відповідністю принципам верховенства права і конституціоналізму [73].

Згідно з Конституцією України, РНБО є координаційним органом при Президенті України з питань національної безпеки і оборони. Це означає, що її рішення не мають автономної юридичної сили, а реалізуються через відповідні укази Президента. Така конструкція формально виключає її з числа органів державної влади, наділених власною компетенцією, проте практика демонструє інакшу ситуацію: РНБО дедалі частіше виступає як фактичний суб'єкт владних повноважень, впливаючи на економічну, інформаційну, оборонну та зовнішню політику держави [8].

Президент України очолює РНБО відповідно до статті 107 Конституції, що підкреслює її виконавчо-президентську природу. Іншими словами, орган не є самостійним, а його політична і правова спрямованість залежить від позиції Президента. До складу РНБО входять також Прем'єр-міністр, Міністр оборони, Міністр внутрішніх справ, Міністр закордонних справ, Голова СБУ, інші посадові особи — за рішенням Президента. Такий склад забезпечує широку міжвідомчу представленість, проте водночас створює ризики концентрації влади в руках однієї політичної особи, що суперечить принципу стримувань і противаг.

Окрему увагу варто приділити рішенням Конституційного Суду України від 25 грудня 2003 року у справі № 1-12/2003, у якому Суд визнав, що рішення РНБО, введені в дію указами Президента, є обов'язковими до

виконання. Це фактично легітимізувало практику використання РНБО як інструмента впливу на державне управління без проходження процедур, передбачених для законодавчої чи урядової ініціативи. Відповідно, постала проблема потенційного «обходу» парламентського контролю над найважливішими політичними рішеннями в державі [76].

Таким чином, можна констатувати наявність складного феномену: формально РНБО є дорадчим і координаційним органом, однак фактично — має ознаки органу державної влади з делегованими виконавчими повноваженнями. Ця невідповідність між формальним статусом і реальним впливом створює правову невизначеність, яка особливо загострилася в умовах воєнного стану та гібридних загроз останніх років.

Незважаючи на конституційне закріплення Ради національної безпеки і оборони України як координаційного органу, сучасна практика її функціонування свідчить про серйозні проблеми у визначеності її правового статусу. Зокрема, йдеться про відсутність чіткої межі між консультативною функцією РНБО та її фактичною здатністю здійснювати вплив на державне управління через рішення, які набувають обов'язкової сили після введення в дію указами Президента [74].

Одна з ключових проблем — розпливчастість формулювань щодо повноважень РНБО у Конституції та законодавстві. Конституція України у ст. 107 обмежується загальною формулою: «координаційний орган з питань національної безпеки і оборони». Натомість у спеціальному Законі визначається широкий спектр повноважень, серед яких: розгляд загроз національній безпеці, підготовка рішень для Президента, координація діяльності органів виконавчої влади, прийняття пропозицій щодо мобілізаційної підготовки, введення надзвичайного або воєнного стану тощо.

Це фактично формує дуалістичну ситуацію: з одного боку — РНБО не є повноцінним державним органом у системі розподілу влади, з іншого

— отримує делеговану можливість впливати на сфери, які безпосередньо відносяться до компетенції виконавчої та навіть законодавчої гілок влади.

Правозастосовна практика засвідчує, що рішення РНБО безпосередньо набувають імперативного характеру після їхнього схвалення Президентом у формі указів. Це породжує низку юридичних дилем. Зокрема, чи може Президент таким чином, за допомогою РНБО, фактично здійснювати вплив на суб'єктів господарювання, судову систему, органи місцевого самоврядування, інші органи без прямої законодавчої підстави? Особливо гостро ця проблема постала у зв'язку із санкційною політикою РНБО з 2020 року [75].

Конституція не передбачає, щоб Президент мав право накладати економічні санкції, ані напрямую, ані через інструмент РНБО. Тим не менш, у 2021–2024 роках саме рішеннями РНБО були накладені санкції на сотні фізичних та юридичних осіб, включаючи громадян України. Це спричинило активні дискусії у юридичній спільноті, оскільки такі рішення не супроводжуються відкритими судовими процедурами або прозорими критеріями.

Розширення ролі РНБО в управлінні державними справами ставить під сумнів принцип поділу влади. Формально це координаційний орган при Президентові, але на практиці він отримав можливість втручання у діяльність виконавчої, судової влади, а подекуди — і законодавчої (наприклад, шляхом публічного тиску або блокування законодавчих ініціатив через адміністративні важелі) [55].

Це створює небезпечну тенденцію, за якої РНБО перетворюється на своєрідну «тіньову надвладну інституцію», позбавлену реального парламентського або судового контролю. За таких умов втрачається передбачуваність і стабільність конституційного ладу, що прямо суперечить основоположним принципам демократії.

Діяльність РНБО, особливо у періоди політичної та воєнної турбулентності, неодноразово ставала джерелом конституційних

конфліктів. Причина цього — невизначений статус РНБО в системі стримувань і противаг, а також розширене тлумачення її повноважень з боку глави держави. У цьому контексті важливо проаналізувати реальні практики, які демонструють порушення або розтягування меж конституційності у функціонуванні цього органу.

Найбільш показовим елементом є механізм застосування санкцій — як щодо іноземців, так і громадян України. Конституція України не передбачає обмеження прав і свобод особи внаслідок рішень РНБО. Згідно з Основним Законом, обмеження можливі лише на підставі закону та за рішенням суду. Проте в сучасній практиці запровадження санкцій за ініціативою РНБО в обхід судової гілки влади стало буденною практикою [75].

Особливо критичним цей механізм став після 2020 року, коли Президент почав активно застосовувати укази, що вводили в дію санкційні рішення РНБО щодо українських громадян, телеканалів, політиків, бізнесменів. Наприклад, указ Президента від 2 лютого 2021 року № 43/2021, яким було запроваджено санкції проти телеканалів «112 Україна», NewsOne і ZIK, викликав гучну критику з боку правозахисних організацій і низки міжнародних інституцій. З точки зору конституційного права, такі дії можуть бути розцінені як втручання у свободу слова без належної судової процедури.

Рішення РНБО за своєю природою не проходять стадії публічного розгляду у Верховній Раді України, а також не підлягають затвердженню парламентом. Таким чином, орган, який впливає на сферу національної безпеки, економіки, громадянських прав, функціонує фактично поза межами контролю народного представництва. Це суперечить принципу народного суверенітету, за яким джерелом влади є народ, що реалізує її через обраний парламент.

Зокрема, у випадках, коли РНБО ініціює рішення про зупинення ліцензій, блокування активів чи відсторонення осіб від публічної

діяльності, йдеться не лише про адміністративні заходи, а й про пряме втручання в основні права без демократичного легітимного процесу.

Конституційний Суд України, попри свою визначальну роль у системі контролю за конституційністю актів, упродовж останніх років утримується від розгляду справ, які прямо стосуються повноважень РНБО. З одного боку, це пояснюється політичною складністю та ризиком загострення відносин з Президентом; з іншого — слабкою процесуальною доступністю до КСУ, зокрема в умовах воєнного стану [48].

Таким чином, відсутність або зволікання з боку єдиного органу конституційної юрисдикції у питанні правового статусу РНБО лише поглиблює кризу конституційності. На практиці це призводить до формування паралельного механізму управління країною без належних демократичних процедур.

Однією з найгостріших проблем у функціонуванні Ради національної безпеки і оборони України є нормативна невизначеність, яка проявляється як на рівні Конституції, так і у взаємодії з іншими актами законодавства. Попри наявність спеціального закону, діяльність РНБО залишається юридично фрагментарною, процедурно непрозорою та вразливою до політичних зловживань.

Рішення РНБО, введені в дію указами Президента, часто мають ознаки нормативно-правових актів, які впливають на широке коло суб'єктів. Проте згідно з чинним законодавством України, зокрема Законом України «Про нормативно-правові акти», такі документи мають проходити певну процедуру узгодження, включаючи реєстрацію, оприлюднення, перевірку на відповідність чинним законам. Рішення РНБО цих вимог формально не дотримуються, що створює правову колізію: документи з ознаками нормативності не мають нормативного статусу, але застосовуються як обов'язкові [9].

Це призводить до ситуації, коли правозастосувач (органи виконавчої влади, суди, правоохоронні органи) змушений орієнтуватися не на закони,

а на укази Президента, засновані на рішеннях РНБО, без відповідного правового обґрунтування. Внаслідок цього руйнуються базові засади правової визначеності та передбачуваності, які є ключовими для правової держави.

Нормативна невизначеність також проявляється у непрозорості процесу підготовки та ухвалення рішень РНБО. Закон «Про Раду національної безпеки і оборони України» не містить чітких приписів щодо відкритості обговорень, обов'язковості обґрунтування, залучення експертної думки чи публічності засідань. Більшість рішень готуються апаратно і затверджуються в закритому форматі, без попереднього оприлюднення проєктів або суспільного обговорення [76].

У порівнянні з актами Верховної Ради чи Кабінету Міністрів, які мають передбачену процедуру оприлюднення, регуляторного впливу та громадського обговорення, практика РНБО виглядає закритою і непрозорою. Це суперечить принципам публічності влади, закріпленим у статті 3 Конституції України, де людина, її права і свободи визнаються найвищою цінністю.

Ще однією проблемою є дублювання РНБО функцій виконавчої влади. Координаційний орган дедалі частіше ухвалює рішення, що мають характер державної політики: щодо боротьби з контрабандою, кадрових ротацій у силових структурах, інформаційної безпеки, санкційної політики тощо. У нормальній правовій архітектурі ці функції належать Кабінету Міністрів України, профільним міністерствам чи спеціальним регуляторам. Втручання РНБО у ці сфери деформує вертикаль виконавчої влади, створює паралельні центри ухвалення рішень і послаблює інституційну відповідальність [41].

До прикладу, РНБО неодноразово ухвалювала рішення про перелік осіб, які підлягають перевірці з боку правоохоронних органів або антикорупційної інфраструктури. Оскільки РНБО не є правоохоронним чи слідчим органом, такі рішення виглядають як політично вмотивоване

втручання у діяльність НАБУ, НАЗК, ДБР, що підриває їхню незалежність і авторитет.

З огляду на викладені вище проблеми, постає необхідність концептуального оновлення правового статусу Ради національної безпеки і оборони України. Мета такого оновлення — чітке визначення функціонального місця РНБО в системі органів влади, забезпечення належного балансу між повноваженнями та відповідальністю, гарантування конституційності її діяльності. Реформування має базуватися на принципах правової держави, верховенства права, стримувань і противаг, а також відкритості та демократичного контролю [75].

Першим кроком до вирішення проблеми є внесення змін до Конституції України з метою конкретизації ролі РНБО. Зокрема, необхідно:

1. Чітко визначити функції та межі повноважень РНБО у ст. 107 Конституції, обмеживши її роль координацією і підготовкою пропозицій у сфері безпеки й оборони;
2. Виключити або обмежити вплив РНБО на сферу економіки, інформаційної політики, свободи слова, прав людини, якщо ці рішення не базуються на законах;
3. Забезпечити пряму підконтрольність РНБО парламенту, принаймні у частині звітності та доступу до засідань через відповідні парламентські комітети.

Ці зміни сприятимуть припиненню практики політичного використання РНБО як інструменту управління поза межами конституційного ладу.

Необхідно ухвалити нову редакцію Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» або істотно змінити чинну. У ній мають бути передбачені:

- Чіткі процедурні вимоги до підготовки, ухвалення і реалізації рішень РНБО (строки, перелік суб'єктів подання, мотивування, експертні висновки);

- Механізми публічного доступу до проектів рішень у випадках, коли йдеться про громадські інтереси, крім випадків держтаємниці;
- Регламент звітності апарату РНБО перед Верховною Радою;
- Визначення випадків, коли рішення РНБО можуть впливати на права людини, та обов'язкове проходження таких рішень через судову перевірку.

Таким чином буде зменшено правовий свавілля та підвищено рівень підзвітності органу.

Невідкладною є потреба у впровадженні ефективного судового контролю за рішеннями РНБО. Це передбачає:

- Надання громадянам та юридичним особам прямого доступу до Конституційного Суду для оскарження указів Президента, що вводять у дію рішення РНБО;
- Удосконалення процесуального законодавства, зокрема Кодексу адміністративного судочинства України, шляхом чіткого врегулювання можливості судового перегляду актів Президента на основі рішень РНБО;
- Забезпечення реального механізму призупинення дії санкцій до моменту остаточного судового рішення, якщо вони стосуються громадян України або їхніх основоположних прав.

Такі інструменти дозволять уникнути ситуації, коли особа фактично позбавлена можливості захисту від обмежень, запроваджених позасудовим шляхом [75].

Щоб запобігти надмірній концентрації влади у межах РНБО, варто запровадити такі механізми:

1. Регулярна публічна звітність РНБО про ухвалені рішення та підстави їхнього прийняття (за винятком таємних документів);

2. Залучення до роботи РНБО представників громадянського суспільства, експертів, омбудсмена та уповноважених з прав людини у режимі дорадчого голосу;
3. Прозоре оприлюднення рішень, щонайменше у формі узагальнених комюніке чи витягів, які дозволяють суспільству оцінювати доцільність дій органу.
4. Це наблизить діяльність РНБО до стандартів демократичного врядування, відкритості та поваги до прав людини.

Аналіз конституційного статусу Ради національної безпеки і оборони України демонструє серйозні суперечності між її фактичним впливом на систему влади та нормативно визначеними повноваженнями. Від моменту створення РНБО як дорадчого органу при Президентові України, її роль еволюціонувала до одного з ключових центрів ухвалення державних рішень, особливо у сфері безпеки, оборони, економіки та прав людини. Водночас така трансформація не супроводжувалася адекватним конституційно-правовим оформленням [8].

Найбільш проблемними аспектами функціонування РНБО залишаються:

- Надмірна концентрація повноважень, що де-факто розширює межі президентської влади за рахунок обхідного механізму ухвалення стратегічно важливих рішень;
- Порушення принципу розподілу влад, оскільки діяльність РНБО недостатньо контрольована парламентом і не врівноважена незалежною судовою гілкою;
- Ігнорування базових конституційних гарантій прав людини, особливо у питаннях застосування санкцій без суду;
- Нормативна невизначеність, яка призводить до розмитих процедур, відсутності прозорості та дублювання функцій виконавчої влади.

- З метою усунення зазначених проблем, необхідним є комплексний підхід до реформування правового статусу РНБО, який має включати:
- Внесення змін до Конституції України — із чітким окресленням функцій, повноважень і меж відповідальності РНБО;
- Прийняття нової редакції профільного закону — що встановить прозорі процедури, демократичний нагляд і забезпечить належну правову визначеність;
- Забезпечення ефективного судового контролю — через спрощення доступу до оскарження рішень РНБО та указів Президента;
- Інституційну демократизацію РНБО — з посиленням відкритості, звітності, участі громадськості та експертного середовища.

Лише системне правове оновлення здатне повернути РНБО в межі конституційного порядку і забезпечити її діяльність відповідно до принципів правової держави, верховенства права та демократичного врядування. У сучасних умовах, коли питання національної безпеки набувають виняткового значення, баланс між ефективністю управління та захистом прав людини має стати основою правової архітектури країни. Саме це — основа довіри до влади в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Процес реформування та вдосконалення роботи Ради національної безпеки і оборони України є важливим кроком для зміцнення національної безпеки та стабільності держави в умовах сучасних викликів і загроз. Одним із ключових напрямів реформування є оптимізація організаційної структури РНБО, що сприятиме покращенню координації між різними державними, правоохоронними та військовими органами. Це, в свою чергу,

дозволить ефективніше реагувати на сучасні загрози, зокрема гібридні або терористичні, що можуть виникати в окремих регіонах країни [74].

На нашу думку, одна з можливих змін полягає в створенні спеціалізованих підрозділів, які займалися б певними аспектами національної безпеки (кібербезпека, боротьба з тероризмом або економічні загрози). Такі підрозділи мали б чітку спеціалізацію і могли б швидко та ефективно реагувати на загрози у своїй сфері діяльності. Окрім того, можливе створення регіональних представництв, що дозволить зосередити увагу на конкретних проблемах, притаманних різним частинам країни. Наприклад, для захисту від можливих військових загроз на сході або боротьби з контрабандою на західних кордонах.

Однак, ці зміни потребуватимуть значних фінансових та кадрових ресурсів для формування нових підрозділів, навчання їх персоналу та закупівлі необхідної техніки. Також можливі труднощі з фінансуванням, оскільки для успішної реалізації таких ініціатив потрібно буде оптимізувати використання вже наявних ресурсів або залучати додаткові фінансування, що може стати викликом в умовах економічної нестабільності.

Крім того, впровадження нових структур може призвести до збільшення бюрократичних процедур. Створення нових підрозділів та організаційних одиниць потребуватиме значного часу для налагодження їхньої ефективної взаємодії з іншими органами влади та забезпечення необхідної координації між різними гілками державної влади, що може призвести до певних тимчасових труднощів у виконанні поточних завдань.

Вважаємо, що одним із ключових напрямів удосконалення діяльності Ради національної безпеки і оборони України є модернізація її інформаційних систем та аналітичних механізмів. У сучасних умовах, коли країна стикається з гібридними загрозами та швидким розвитком інформаційних технологій, важливо забезпечити оперативний доступ до точних та актуальних даних для прийняття ефективних рішень. Необхідно

створити інтегровані платформи для збору та обробки великих обсягів інформації, що дозволить об'єднати різноманітні джерела даних у єдину систему. Це дозволить отримувати повну картину ситуації в режимі реального часу, що є критично важливим для ефективного реагування на нові загрози, таких як кібератаки, інформаційні війни або зовнішня агресія [76].

Модернізація цих систем включає не лише розвиток новітніх технологій збору та зберігання даних, але й вдосконалення аналітичних інструментів, здатних швидко і точно обробляти величезні масиви інформації. Такі інструменти повинні забезпечувати глибокий аналіз даних, виокремлюючи важливі сигнали для прийняття рішень і прогнозування можливих загроз. У свою чергу, це потребує висококваліфікованих аналітиків та спеціалістів, які будуть здатні працювати з новими технологіями та правильно інтерпретувати інформацію.

Процес впровадження таких інформаційних технологій має значні виклики. Одним з основних є високі інвестиції, необхідні для модернізації інфраструктури кібербезпеки, що повинна гарантувати захист від кіберзагроз. Оскільки інформаційні платформи РНБО обробляють чутливу та конфіденційну інформацію, забезпечення їхнього захисту від зовнішніх і внутрішніх загроз є пріоритетом. Зловмисники, які здійснюють кібератаки, можуть спробувати отримати доступ до державних даних, що може призвести до серйозних наслідків для безпеки країни [74].

Крім того, необхідно провести навчання та перепідготовку персоналу, оскільки нові технології вимагатимуть нових знань та навичок для ефективного використання. Проблема може виникнути і з необхідністю постійного оновлення програмного забезпечення, яке повинно бути в курсі останніх розробок у галузі кібербезпеки та аналітики. Таким чином, модернізація інформаційних систем РНБО є багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу та значних ресурсів для забезпечення не лише високої ефективності, а й безпеки.

На нашу думку, вдосконалення взаємодії Ради національної безпеки і оборони України з іншими гілками влади та громадськістю є важливим кроком для підвищення ефективності національної безпеки. Сучасні загрози вимагають від державних інститутів і органів влади значної координації та співпраці, оскільки вони часто вимагають комплексного підходу та оперативних рішень.

РНБО, як орган, що координує діяльність різних структур у сфері безпеки, повинна працювати не лише як контролюючий центр, але й як ефективний орган для прийняття рішень, що враховують інтереси різних учасників процесу. Врахування думок органів виконавчої, законодавчої влади, військових, правоохоронних органів і експертів у сфері безпеки дозволяє приймати більш збалансовані та обґрунтовані рішення. Це створює умови для вироблення стратегії, яка буде комплексно і всебічно враховувати різні аспекти національної безпеки, в тому числі військові, економічні, соціальні та інформаційні.

Однак, цей процес може бути ускладнений через різноманітність інтересів і завдань, які стоять перед кожною з цих структур. Зокрема, органи влади можуть мати різні пріоритети, що ускладнює досягнення консенсусу. Наприклад, під час вирішення кризових ситуацій, де потреба у швидких та рішучих діях є надзвичайно високою, інтереси різних гілок влади можуть не збігатися або не узгоджуватися на рівні оперативного реагування. До того ж, впровадження нових рішень може зустрічати спротив з боку політичних сил або інших інститутів, що мають власні погляди на стратегії забезпечення національної безпеки [7].

З іншого боку, важливим аспектом є співпраця з цивільним суспільством, яке є не менш важливим учасником цього процесу. Громадянські ініціативи, незалежні експертні групи та міжнародні партнери можуть надати цінні рекомендації та підтримку в розробці політики безпеки. Для цього необхідно створити прозорі механізми комунікації та взаємодії, що дозволяють враховувати думки широких

верств населення, науковців та інших зацікавлених сторін. Це дозволить забезпечити більш відкриту та інклюзивну політику в питаннях національної безпеки.

Всі ці фактори вимагають чіткої організації роботи та налаштування комунікаційних каналів між РНБО, урядом, парламентом, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами та цивільним суспільством. Створення спільних платформ для обговорення важливих питань безпеки, регулярні консультації і координація дій дозволяють уникнути фрагментації політики безпеки і забезпечити узгодженість в діях. Проте, ці зусилля потребують значних ресурсів, а також готовності до компромісів та врахування інтересів усіх учасників процесу, що в свою чергу підвищує якість і ефективність системи національної безпеки в цілому [76].

Безперечно, одним з ключових аспектів реформування є підвищення кадрового потенціалу Ради національної безпеки і оборони України. Це вимагає створення ефективної системи постійного навчання та професійного розвитку для співробітників, що дозволить їм швидко адаптуватися до нових умов та загроз. У сучасних реаліях, коли темп змін у сфері національної безпеки надзвичайно високий, надзвичайно важливо мати команду фахівців, здатних оперативно реагувати на виклики, що виникають. Система професійного розвитку повинна включати регулярні курси, тренінги, а також можливість обміну досвідом з міжнародними партнерами. Це дозволить забезпечити високий рівень підготовки працівників, підвищити їхню компетентність у сфері аналізу загроз, управління кризами та застосування новітніх технологій у сфері безпеки.

Проте, реалізація цієї ініціативи може зустріти певні труднощі. Однією з них є необхідність значних фінансових витрат на навчання, перепідготовку та сертифікацію кадрів. Оскільки РНБО потребує кваліфікованих фахівців з різних галузей, організація регулярних тренінгів та курсів може стати додатковим тягарем для державного бюджету [48].

Крім того, на тлі економічної нестабільності та недостатнього фінансування, може бути складно залучити висококваліфікованих фахівців, особливо в умовах конкуренції з іншими державними органами чи міжнародними організаціями. Тому важливо розробити чітку стратегію, яка дозволить залучати та утримувати кадри через систему стимулів, таких як кар'єрний розвиток, можливості для навчання за кордоном та інші мотиваційні програми [73].

Також, іншим важливим напрямком, вважаємо підвищення прозорості та підзвітності РНБО. У умовах сучасної політичної ситуації та високої соціальної чутливості, забезпечення відкритості органу влади стає необхідністю для зміцнення довіри з боку громадян та міжнародних партнерів. Прозорість дозволяє суспільству бачити, як ухвалюються рішення у сфері національної безпеки, а підзвітність забезпечує контроль за ефективністю діяльності РНБО. Однак, це також може створити певні проблеми, оскільки деяка інформація, що стосується безпеки держави, повинна залишатися конфіденційною. Розголошення такої інформації може поставити під загрозу безпеку країни, тому важливо знайти баланс між необхідною відкритістю та захистом чутливої інформації.

Усе це вимагає ретельного планування та впровадження адаптивних механізмів, які дозволяють забезпечити належний рівень прозорості без шкоди для національної безпеки. Реформа, яка поєднувала б удосконалення кадрового потенціалу та підвищення прозорості, повинна бути гнучкою і враховувати як поточні потреби, так і потенційні загрози у майбутньому [41].

Таким чином, реформи в рамках РНБО України потребують комплексного підходу, балансує між підвищенням ефективності, мінімізацією бюрократичних перешкод та збереженням державної таємниці. Важливо забезпечити баланс між швидкістю прийняття рішень та їхньою прозорістю, щоб не лише зміцнити безпеку, але й підтримати довіру населення та міжнародної спільноти.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можемо зробити ряд висновків.

1. Президент України відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки та оборони держави, спрямовуючи діяльність відповідних органів і визначаючи стратегічні пріоритети у цій сфері. Як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України та Голова Ради національної безпеки і оборони, він ухвалює найважливіші рішення щодо захисту країни, організовує взаємодію державних структур для протидії загрозам та зміцнення обороноздатності. Разом з тим, чинне законодавство має низку недоліків, які потребують усунення. Зокрема, відсутність належного парламентського контролю за діяльністю РНБО та процесом реалізації її рішень може призводити до надмірної концентрації повноважень у руках глави держави. Також бракує чітко визначених процедур ухвалення рішень у сфері безпеки, що створює ризики суб'єктивного підходу та політичного впливу.

2. Президент України має визначальні повноваження у сфері національної безпеки та оборони, закріплені в Конституції та законах України. Він здійснює загальне керівництво сектором безпеки, є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України та очолює Раду національної безпеки і оборони. До його компетенції входить ухвалення рішень щодо відсічі збройній агресії, запровадження воєнного та надзвичайного стану, призначення керівництва Збройних Сил та інших силових структур, затвердження воєнної доктрини та стратегічних документів у цій сфері.

Крім того, Президент видає укази з питань безпеки, що стають обов'язковими після введення їх у дію, контролює реалізацію заходів оборонної політики та координує діяльність органів виконавчої влади у цій сфері. Водночас його роль потребує чіткого законодавчого регулювання

для забезпечення ефективної взаємодії між владними інституціями та дотримання принципу поділу влади.

3. РНБО виконує функції координації та контролю у сфері національної безпеки та оборони, спрямовуючи діяльність органів виконавчої влади для забезпечення захисту держави. Вона розглядає питання обороноздатності, внутрішньої та зовнішньої безпеки, протидії загрозам і визначає стратегію реагування на кризові ситуації.

До основних повноважень РНБО належить підготовка пропозицій Президенту України щодо національної безпеки, ухвалення рішень про застосування санкцій, контроль за виконанням оборонного бюджету, координація діяльності силових структур і затвердження стратегічних документів. Рішення РНБО вводяться в дію указами Президента і стають обов'язковими для виконання всіма органами влади.

Для підвищення ефективності діяльності РНБО необхідне вдосконалення механізмів парламентського контролю, чітке визначення меж її компетенції та гарантування балансу між гілками влади у сфері національної безпеки.

4. РНБО відіграє важливу роль у реалізації компетенції Президента України в сфері національної безпеки та оборони. Як орган, що діє під головуванням Президента, РНБО забезпечує координацію та взаємодію між органами виконавчої влади, відповідальними за національну безпеку. РНБО розробляє стратегії, програми та рішення у сфері безпеки, які сприяють ефективному виконанню політики Президента через відповідні державні структури, зокрема Міністерство оборони, Службу безпеки України, Національну поліцію та інші силові органи.

Завдяки своїм повноваженням, РНБО здійснює контроль за виконанням рішень у сфері безпеки, розробляє пропозиції для подальших дій Президента та організовує практичну реалізацію цих рішень через систему органів виконавчої влади, забезпечуючи їх скоординовану та оперативну роботу.

5. Актуальними проблемами конституційного статусу Ради національної безпеки і оборони України є відсутність чіткої визначеності щодо її правового статусу в Конституції, що створює правову невизначеність у її ролі та функціях, а також проблема надмірної концентрації повноважень у руках Президента України. Зокрема, незрозуміло, чи є РНБО лише консультативним органом, чи вона має суттєву виконавчу владу, що може призвести до порушення принципу поділу влади.

Ще однією проблемою є відсутність належного парламентського контролю за діяльністю РНБО, що підвищує ризик зловживань. Крім того, відсутність чітких процедур ухвалення та реалізації рішень РНБО може створити правові прогалини та суперечності.

Можливі шляхи вирішення цих проблем включають внесення змін до Конституції, які чітко визначають правовий статус РНБО, її функції та повноваження, а також посилення парламентського контролю за її діяльністю. Також необхідно встановити більш прозорі процедури ухвалення рішень, а також механізми їх оскарження для забезпечення дотримання принципів правової держави та верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуліна Т. Теоретичні та практичні аспекти функціонування системи національної безпеки США – досвід для України. *Грані*. 2014. № 9. С. 82-86.
2. Актуальні питання підвищення ефективності функціонування сектору безпеки України. URL: <https://surl.li/ttuozl>.
3. Антонов В., Шемшученко Ю. *Конституційно-правові засади національної безпеки України*: монографія. Київ: ТАЛКОМ. 2017. 576 с.
4. Артьомов Я. СБУ ТА РНБО як базові суб'єкти національної безпеки України. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2018. № 1(20). С. 105–116.
5. Бабич А. Місце Ради національної безпеки й оборони України в системі державного управління національною безпекою України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Юридичні науки. 2023. №1(125).С.10-16.
6. Баріловська Т. Зовнішні функції Президента України в контексті забезпечення безпеки держави. *Часопис Київського університету права*. 2019. №4. С.402-405.
7. Бейкун А. Правове регулювання сектору безпеки і оборони: сутність та зміст. *Юридична наука*. 2020. № 3 (105). URL: <https://journalnam.com.ua/index.php/journal/article/download/145/139>.
8. Беседа Т. Конституційно-правовий статус РНБО. *Економіка, фінанси, управління та право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава*. 2018. С. 52–53.
9. Бelay С., Кобзар О., Євтушенко І., Корнієнко В., Коба О. Правове регулювання службової та бойової діяльності у сфері безпеки та оборони України у кризових ситуаціях. *Вісник Національної академії правових наук України*. Т. 28. № 2. С. 76–85.

10. Біла К. *Національна безпека України: правові аспекти*. Львів: ЛНУ. 2023. 350 с.
11. Білоконь М. Критичні організаційно-правові аспекти ефективності чинної системи сектору безпеки і оборони України. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави*. Київ. 2021. С. 62-64.
12. Білоус С., Самойленко Л., Бандунко Л. Інноваційні підходи до забезпечення національної безпеки: міжнародний досвід та перспективи впровадження. *Public networks and communications*. 2024. С.19-24.
13. Бобрицький Л. Контроль, що здійснюється Президентом України за сектором безпеки і оборони. *Менеджер*. 2020. № 1. С. 118–128.
14. Гільченко О., Верютіна Д. Політика національної безпеки Німеччини в контексті запобігання викликам «жорсткої» безпеки. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. 2017. Вип. 19. С. 116–124.
15. Горовенко В., Тютюнник В. Актуальні проблеми сектора безпеки та оборони України. *Наука і оборона*. 2014. № 4. С. 20-25.
16. Грабова Я. Президент України. *Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб.* Одеса. 2017. С. 194–204.
17. Дашковська А. Правове регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Kyiv Law Journal*. 2024. № 4. С. 52–57.
18. Дашковська А. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки й оборони України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №10. С.698-700.
19. Дзігора М. Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України у процедурі введення воєнного стану. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/3da17463-04fe-4e8f-89a1-6b94a0499968/content>.

20. Доронін І. Контрольні повноваження Президента України у сфері національної безпеки: контрольні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 95–100.
21. Загуменна Ю. Конституційні засади Національної безпеки України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків. 2019. С.82-83.
22. Зезека Н. *Адміністративно-правовий статус державної служби зайнятості України*: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. 2009. 281 с.
23. Ісайко Д. Стратегія забезпечення національної безпеки України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2023. № 29. С. 199–201.
24. Качинський А. Моніторинг державної політики національної безпеки за допомогою сучасних інформаційних технологій. *Стратегічна панорама*. 2019. №1-2. С.100-105.
25. Кисильова К. Організаційно-правова основа діяльності Ради національної безпеки і оборони України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків. 2017. С.97-100.
26. Кобко Є., Даугуле А. Досвід публічно-правового забезпечення національної безпеки країн Європи і США та шляхи його запозичення для України. *Науковий Вісник публічного та приватного права*. Випуск 4. Том 2. 2018. С. 186-190.
27. Ковальчук А. Місце РНБО України у механізмі забезпечення національної безпеки. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Юридичні науки. 2016. №1 (48). С.78-82.
28. Ковальчук О. Питання нормативно-правового регулювання діяльності Президента України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. №4(40). С.86-91.

29. Колісниченко М. Деякі проблемні питання забезпечення національної безпеки України. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XII міжнар. наук.-практ. інтернетконф., м. Одеса, 26 березня 2020 р.* Одеса: ОДУВС. 2020. С. 176–177.

30. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

31. Котляренко О. Характеристика змісту та обсягу повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. С.52-58.

32. Кулінська А. Механізм забезпечення національної безпеки України як об'єкт управління цілеспрямованого впливу. *ECONOMICS: time realities*. 2021. №1(53). С.75-83.

33. Літвін Л. Моделі національної безпеки: досвід для України. *Політичне життя*. 2017. № 1-2. С. 107-110.

34. Лобко В. Сучасний стан та проблеми правового забезпечення національної безпеки в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №6. С. 30 – 36.

35. Мартинюк Р. Деякі проблемні аспекти реалізації статусу Президента України як гаранта державного суверенітету та територіальної цілісності України. *Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Острог, 8 червня 2018 р.* С. 218-222.

36. Мартинюк Р. Президент України та Кабінет Міністрів України в системі забезпечення національної безпеки: конституційна модель розподілу повноважень. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави: тези науково-практичної конференції (Київ, 25 листопада 2021 р.)*. Київ. 2021. С. 124-126.

37. Мартинюк Р. Проблемні аспекти реалізації функції Президента України із забезпечення національної безпеки і оборони України. *Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Острог, 14 червня 2019 р.* С. 149-152.

38. Мельник С. Повноваження Президента України у сфері військового управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки.* 2019. Том 30 (69). №4. С. 141–145.

39. Мосейко А., Негодченко В. Досвід Сполучених Штатів Америки щодо публічного адміністрування в сфері національної безпеки. *Міжнародне право. Право і суспільство.* 2019. №4. С. 323-329.

40. Овчар І. Інститут президента в умовах воєнного стану. *Політичні інститути та процеси.* 2023. № 1 (5). С. 108–122.

41. Омелько І. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки й оборони України. *Аналітично-порівняльне правознавство.* С.166-170.

42. Основні положення стратегії національної безпеки Німеччини. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/osnovni-polozhennya-stratehiyinatsionalnoyi-bezpeky-nimechchyny>.

43. Остапенко А. Введення воєнного стану: «Робота над помилками». *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету.* Одеса: Гельветика. 2022. Вип. 36. С. 21-24.

44. Паливода В. Затвердження нової редакції Стратегії національної безпеки Республіки Польща. НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/strategy-poland-niss.pdf>

45. Парубець К. Повноваження Президента України у сфері забезпечення національної безпеки. *DICTUM FACTUM.* С.60-67.

46. Парубій О. Повноваження Президента України у сфері виконавчої влади: окремі аспекти зумовлені воєнним станом. *Україна –*

Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 04–05 жовтня 2024 року). Ужгород: РІК-У. 2024. С.197-200.

47. Пархоменко С. Реалізація президентом України конституційних повноважень під час першого етапу відсічі широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України (24.02-2.04.2022 р.). *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління.* 2023. № 4 (64). С. 85–96.

48. Пархоменко С. Повноваження України у сфері державної безпеки в світлі опору російської агресії. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління.* 2023. №3(27). С. 27-40.

49. Пархоменко С. Посилення інституційної спроможності Президента України у сфері національної безпеки і оборони у світлі зарубіжних моделей державного управління національною безпекою. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління.* 2024. №2(30). С. 52-59.

50. Пашинський В. Повноваження Президента України у сфері оборони держави. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2017. Том 2. №6. С. 59–63.

51. Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України, затв. Указом Президента України від 07.11.2001 № 1053/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053/2001>.

52. Пономарьов С. *Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України:* дис. док. юр. наук: 12.00.07. Харків. 2018. 513 с.

53. Примаков К. Напрями удосконалення правового регулювання національної безпеки в Україні в умовах воєнного стану. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2023. Special Issue № 1.С.36-42.

54. Примуш Р. Формування правового й організаційного механізмів публічного управління у сфері національної безпеки в Україні в умовах воєнного періоду. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 11–12. С. 83–87.

55. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 № 2232-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст. 385.

56. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

57. Про Збройні Сили України: Закон України від 16.12.1991 № 1934-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 108.

58. Про інформацію: Закон України від 02.1992 року № 2657-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

59. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 44. Ст. 416.

60. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.

61. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 106.

62. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 року № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.

63. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015 р. № 28. Ст. 250.

64. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

65. Про Стратегію забезпечення державної безпеки: Указ Президента України №56/ 2022. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.12.2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>.

66. Про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача: Указ Президента України №72/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/722022-41421>.

67. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Istorychna-dovidka-prodiialnist-Rady-natsionalnoi-bezpeky-i-oborony-Ukrainy.html>.

68. Резнікова О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/strategichnyy-analiz-bezpekovocho-seredovyshcha-ukrayiny>.

69. Ровинська К., Попов М. Державно-управлінська безпека як складова національної безпеки України. *Ефективність державного управління*. 2023. №1 (74/75) С. 69–74.

70. Синявська О. Рішення Ради національної безпеки і оборони України крізь призму принципу юридичної визначеності: правова оцінка щодо об'єктивності змістового наповнення. *Форум права*. 2021. №5 С.47-55.

71. Смолянчук В. Національна безпека незалежної України: осягнення сутності. *Політичні дослідження. Political Studies*. 2021. №1. С.163–186.

72. Тарасенко К. Характеристика конституційного закріплення правового статусу координаційних органів з питань національної безпеки при главах зарубіжних країн. *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2016. №1(80). С.87-92.

73. Турченко О., Груценко Ю. Національна безпека і державна безпека: поліваріантність визначення та співвідношення. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. С. 66-74.

74. Федоренко В. Конституційно-правовий статус РНБО національної безпеки і оборони України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 32–39.

75. Хаустова В., Губарева І., Трушкіна Н. Нормативно-правове та організаційне забезпечення національної безпеки в Україні. *Бізнесінформ*. 2024. №11. С.277-293.

76. Цоклан В. Структура Ради національної безпеки і оборони України як важливий елемент її конституційно-правового статусу. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 90 – 93.

77. Шкуро А. Національна безпека України та місце Президента в її реалізації. *Політикус*. 2024. Випуск 3. С.132-138